

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XXXVII. évfolyam – 1994. 9–10. szám

1985.

TARTALOM

KRÓNIKA

2. A Főigazgatói Kollégium üléséről (Illyés Katalin)
2. Körlevél
2. Angol vendégek az OSZK-ban (Báttonyi Viola)
3. Francia vendégek könyvtárunkban (Gábor Kálmánné)
3. Előadás „Az európai könyvtárak hungarika gyűjteményei”-ről
3. Fery Antal (1908–1994) (Batári Gyula)
4. Személyi hírek és változások

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRÓL

5. OCLC (Online Computer Library Center) hozzáférés a OSZK Könyvtárközi kölcsönzés osztályon (Kürti Lászlóné)
5. Az Olvasószolgálat – egy olvasószolgálatos szemével (Csepregi Klára)
7. Bécsi kirándulás. Az osztrák nemzeti könyvtár korvina-kiállításának megtekintése (Zichy Mihály)
10. Beszámoló az OSZK negyven munkatársának angliai tanulmányi kirándulásáról (Elekes Irén)
12. A magyar szépirodalom idegen nyelvű fordításainak bibliográfiái munkájáról (Falta Rosemarie)

KIÁLLÍTÁS

15. Ünnepi kiállítás a Kézirattárban Keresztury Dezső kilencvenedik születésnapja alkalmából (Monostory Klára)

16. Gerard Mercator 1512–1594. Emlékkiállítás a reneszánsz kartográfus halálának 400. évfordulója alkalmából (Danku György)
17. 150 éve halt meg Kisfaludy Sándor. Emlékkiállítás az V. szinten (Vidovszky Ferencné)
19. Gulácsy Irén emlékkiállítás (Vidovszky Ferencné)
20. Visy József szobor-kiállításáról (Pál Mihály)

SAJTÓFIGYELŐ

21. Szétvagdostott értékes kötetek a mosdóban. Kamerapróba a könyvtárban (Soós Éva)
22. Bezeréjdíjat kapott a Színháztörténeti tár vezetője (L. G.)
24. Csak azért is (Cs. Gy.)
25. „A csönd virága”. Kiállítás a Széchényi Könyvtárban (Schelken Pálma)

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

26. A nemzet könyvtára
27. Felhívás az Országos Széchényi Könyvtár munkatársaihoz (–i –a)
28. Visszaemlékezés a törzsállomány 1984–85-ös vári költöztetésére (Szilágyi József)

Címlapkép: Fery Antal metszete

KRÓNIKA

A Főigazgatói Kollégium üléséről

A Főigazgatói Kollégium 1994. október 21-i ülésén az OSZK KMK felülvizsgálatáról készült jelentés oktatással foglalkozó fejezetét tárgyalta meg. Az ülésen a KMK osztályvezetői is jelen voltak. A résztvevők megegyeztek abban, hogy az OSZK-ban jelenleg folyó háromféle oktatási forma megegyezik a jelentésben foglaltakkal. Az OSZK – mint szellemi műhely – alkalmas az oktatásra és az itt folyó oktatás szakmai színvonalát emeli a többi szakképzési intézmény szakmai színvonalát.

Az oktatás területén új feladatok is vannak, pl. az iskola-rendszerű oktatásban és továbbképzés formájában is oktatni kellene az állományvédelmi ismereteket. Szükség lenne képzésre az elektronikus dokumentumok feldolgozásáról és használatáról, valamint szaktanfolyamra a mikrofílmek könyvtárosok számára.

A Kollégium megállapította, hogy az iskola-

rendszerű képzésben az oktatás színvonala nem egyenletes. Ennek oka egyrészt a képzett oktatók hiánya, másrészt az, hogy hiányzik a felsőoktatási intézmények gyakorlati képzést nyújtó „tankönyvtár”-i háttér. Az OSZK KMK feladata ezen a téren a középfokú képzés oktatóinak felkészítése.

Az asszisztens-képzés tartalmáról folyó vitát a szakma véleményének meghallgatása után le kell zárni.

A jelentés egészét a Kollégium 1994. november 17-én tárgyalja. Ezen az ülésen jelen lesznek a KMK osztályvezetőin kívül a felülvizsgáló bizottság tagjai és a minisztérium Könyvtári osztályának képviselője is.

Végül a jelentést közzé kell tenni a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros-ban és ennek nyomán az OSZK országos vitát szervez.

Illyés Katalin

*

Körlevél

valamennyi főosztályvezetőnek/igazgatónak.

A közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény 44.§-a értelmében közalkalmazott munkaidejét nem érintő munkavégzésre irányuló további jogviszony (mellékfoglalkozás, megbízás, vállalkozás stb.) létesítését a közalkalmazott köteles a munkáltatónak előzetesen bejelenteni.

Kérem a tisztelt főosztályvezetőket/igazgatókat, hogy a fentiekről dolgozóikat tájékoztatni szíveskedjenek, hogy az esetlegesen még meg nem történt bejelentéseket az érdekeltek pótlólag megtehessek.

A fentiekkel összhangban, de attól függetlenül külön kérem azoknak a dolgozóknak a jegyzékét, akik bármiféle oktatási tevékenységet folytatnak. A lista tartalmazza a dolgozó nevét, a tanítás helyét, tárgyát és az elfoglaltság idejét. A listákat szíveskedjenek *október 31-ig* a Főigazgatói titkárságra eljuttatni.

Budapest, 1994. október 25.

Poprády Géza

Angol vendégek az OSZK-ban

Az Association of Assistant Librarians (az angol könyvtári asszisztens szakemberek egyesülete, az asszisztens általában felsőfokú végzettségű, de szakmai tapasztalatokkal még nem rendelkező könyvtárost jelent) 1994. szeptember 10–18 között szakmai tanulmányutat szervezett Budapestre. A tanulmányúton 15-en vettek részt, akik gyakorlatilag minden könyvtártípust képviseltek. Szeptember 15-ét az Országos Széchényi Könyvtárban töltötték. Délelőtt a könyvtár történetével, szakmai feladataival, problémáival ismerkedtek. Délután magyar közművelődési és szakkönyvtárosok társaságában rövid ismertetések hangzottak el mind a két részről az egyetemi, közművelődési könyvtárak helyzetéről, valamint a szakemberképzésről. Ez a találkozás egyúttal lehetőséget nyújtott kötetlenebb formában való további megbeszélésre is. A programot a budapesti British Council támogatta, amelynek könyvtári ügyekkel megbízott szakembere is részt vett ezen a rendezvényen.

Bátonyi Viola

Francia vendégek könyvtárunkban

1994. szeptember 15-én látogatást tett könyvtárunkban a Presse Hachette képviselőiben francia történészek, újságírók, irodalomkritikusok és könyvkiadók egy csoportja. A mindössze 27 órára korlátozott magyarországi tartózkodás alkalmával csak a nemzeti könyvtárat keresték fel.

A vendégek a könyvtár történetét, állományát és szolgáltatásait bemutató ismertető és a Széchényi Könyvtár francia kapcsolatait áttekinthető tájékoztató után rövid sétát tettek a könyvtárban. A legtöbb időt az Apponyi Gyűjteményben töltötték, ahol Salgó Ágnes osztályvezető fogadta őket.

Gábor Kálmánné

★

Előadás: „Az európai könyvtárak hungarika gyűjteményei”-ről

Az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások (OKTK) keretében működő IX főirány közül a VIII.b. a Magyarságkutatás részesíti támogatásban a hungarika programokat. Az OKTK valamennyi főirány részvételével szeptember 6–7-én *Újabb fejlődési irányok a ma-*

gyar gazdaságban, társadalomban és államelméletben címen országos konferenciát tartott.

A Magyarságkutatás főirány szekcióülésén *Az európai könyvtárak hungarika gyűjteményei – egy felmérés tapasztalatai* címen Kovács Ilona tartott előadást.

★

Fery Antal (1908 – 1994)

Eihunyt 86 éves korában *Fery* Antal grafikusművész, aki az utóbbi években több fametszetet készített az Országos Széchényi Könyvtár részére is. Többek között az itt, címlapunkon bemutatott *Széchényi* Ferencet ábrázoló emléklapját is, melyet a Várba történt költözésünk alkalmára készített és a Könyvtár minden munkatársa kapott belőle egy példányt, továbbá azok is, akik részt vettek a megnyitó ünnepségen.

Fery Antal 1908. június 12-én született Szerecsen, az ottani cukorgyár ösztöndíjával sikerült elvégeznie a budapesti Iparművészeti Főiskolát 1935-ben. A következő években alkalmazott grafikai tevékenységből tartotta el magát. Többek között részt vett *Varga* Mátyás meghívására a Szegedi Szabadtéri Játékok díszleteinek tervezésében. Fametszetek készítésével mindig szívesen és nagy szakértelemmel foglalkozott. Hamarosan az ex libris készítés nemzetközileg elismert legjelentősebb hazai mestereként tartották számon. Képeinek jelentős része

megtalálható Aprónyomtatvány-tárunkban és összefoglaló kötetekben. Ex libriseinek témaköre igen gazdag, gyakran metszette fába történelmünk jelentős alakjait, írók és művészek arcképét, de ábrázolt hazai tájakat, műemlék épületeket a maga jellegzetes, jól felismerhető egyéni stílusában. Számos nagy történelmi múlttal rendelkező könyvtár számára készített ex libriseket. Meg kell említeni, hogy 1965-ben Könyvtárunk rendezte meg a Művész majdnem teljes

kisgrafikai életművének jelentős visszhangot kiváltó kiállítását. 70 éves korában, 1978-ban Szerencsen volt gyűjteményes kiállítása, ugyanitt 1992-től a „Fery Antal-szobá”-ban láthatók művei.

Végül meg kell említeni, hogy az „OSZK Híradó” címlapját több esetben díszítettük Fery Antal szép ex libriseinek másolatával.

Batári Gyula

SZEMÉLYI HÍREK ÉS VÁLTOZÁSOK

1994. szeptember 1 – 1994. november 30.

Új dolgozóink:

Bánkeszi Lajosné műsz. üi., KFKK NPA, Erős Zoltó üzemviteli alk., Biztonsági osztály, Márcz Tímea igazg. üi., Történelmi interjúk videotára, Péterfi Rita könyvtáros, KMK Olv. szolg. kut. oszt., Simon Péterné könyvtáros, Nemzetközi és kult. kapcs. Irodája.

Áthelyezés a könyvtáron belül:

Subiczne Huszák Marianna ügyvit. alk., a Raktári osztályról az Olvasószolgálati osztályra.

Eltávoztak a könyvtárból:

ÁTHELYEZÉSSSEL – Fűr Károly ov. műsz. üi., Magyar Testnevelési Egyetem, Littvayné Veress Zita könyvtáros, Budapesti Egyetemi Könyvtár.

MUNKAVISZONYA MEGSZŰNT: Gabos Istvánné ügyviteli alk., Olv. Szolg. és Táj. Főoszt., Gulyás Gabriella ügyviteli alk., KMK Olvasószolg. kut. oszt., Gyimesi Tamás könyvtári szakinformatikus, Olv. szolg. osztály, Nagy Katalin könyvtáros, KFKK NPA, Nobilis Kornél tudományos kutató, Színháztörténeli tár.

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

OCLC* hozzáférés az OSZK Könyvtárközi kölcsönzés osztályon

Osztályunk a nemzetközi kölcsönzés országos központjaként az IFLA előírásainak megfelelően működik: a külföldi szakirodalmra irányuló kéréseket – hazai lelőhely híján – a dokumentum megjelenésének megfelelő országba továbbítjuk.

Ez az elv a gyakorlatban működik, kivéve az amerikai irodalmat. Az Egyesült Államok könyvtárai hagyományos postai úton küldött kéréseinket rendszerint visszautasítják, ezért az ilyen irodalmat főként Nagy-Britannia, Németország, Hollandia, Svédország, Svájc könyvtárai szolgáltatják évek óta. Az európai lelőhely felkutatása azonban gyakran nehézkes és időigényes. A kérés több országot bejár, mire teljesül, sőt gyakran előfordul, hogy csak hónapok múltán derül ki: nincs lelőhely.

Az OCLC több mint 15.000 könyvtár katalógizálását segítő osztott katalógus, PRISM ILL ne-

vű könyvtárközi kölcsönzési alrendszerét 1979 óta több, mint 3.400 könyvtár vette igénybe. Jelenleg 27 millió bibliográfiai rekordot és 444 millió lelőhelyet tartalmaz.

Az OCLC nemzetközi hálózata segítségével a kéréstovábbítás lerövidül, mivel a kérés csak olyan könyvtárhoz kerül, melyet a rendszer lelőhelyként azonosít. Az OCLC-ben részt vevő könyvtárak kizárólag a rendszeren belül fogadnak kéréseket, úgy tűnik tehát, ez az egyetlen mód arra, hogy az amerikai könyvtárak állományaához hozzáférjünk.

Nagy várakozással tekintünk az OCLC használata elé. Tapasztalatinkról később részletesen beszámolunk.

Kürti Lászlóné

* Online Computer Library Center

★

Az Olvasószolgálat – egy olvasószolgálatos szemével

Az OSZK érdekes nagyüzem. Az egyik legexponáltabb helye az Olvasószolgálat, no nem azért, mert én is itt dolgozom, hanem mert az olvasó, felhasználó réteg itt találkozik közvetlenül a könyvtárral, és ennek a találkozásnak a milyenségétől függ a könyvtár megítélése. Ebből a sajátos helyzetből fakad, hogy itt adódik a legtöbb (gyakran éles) konfliktushelyzet. Természetes, hogy teljesen eltérők a felhasználói igények, de egy dologban közösek: mindent akarnak, és azonnal. Teljesen mások a nemzeti könyvtár feladatai, céljai, igényei, feltételei, amelyről régi OSZK dolgozók úgy mondjuk, hogy „mi az örökkévalóságnak dolgozunk”.

Régi könyvtári gyakorlatból és másfél év közvetlen olvasószolgálati tapasztalatából mondhatom, hogy az OSZK-n belül a beiratkozáson és a könyvkiadóban a legnagyobb a terhelés. A pult pontosságát, feszített munkatempót, emellett udvariasságot, empátiát követel meg,

három műszakban, este kilencig. Könyvtáron belül sem mindenki előtt ismert, hogy havi egy szombat mindenkinek kötelezően kijut, s ez a főfoglalkozásuk esetén 12 órát jelent egyvégtében! Igaz, ez nem kötelező, dolgozhatunk egy műszakban is három különböző szombaton. A kapott műszakpótlék nem ellentételezi azt a szellemi-fizikai igénybevételt, amit a munka megkövetel.

Ez a munka igazi együttműködésen alapuló csapatmunka, egy hónapra előre összeállított műszakbeosztással. (Hasonlatként már többször eszembe jutott az egymás mellé befogott, együtt húzó, vágatásra ösztökélt lovak képe, ahol mindegyiknek egyformán kell teljesítenie, hogy ne legyenek aránytalanok a terhek.) A munka másik nélkülözhetetlen fázisát a raktárosok végzik. A mi munkánk az övék nélkül jó esetben legfeljebb fél eredményt hozhatna, nem beszélve arról hogy elképzelhetetlen is lenne. Viszont

bármely fennakadás, vagy hiba, amely a folyamatban előfordul (pl. a rosszul olvasható ad-rémázott jelzetek miatti „rossz jelzetek”), az mind a könyvkiadóban csapódik le: az olvasó nem mindig kész az együttműködésre, megértésre, hanem a saját érdekeit, kényelmét helyezi előtérbe.

Már említettem, hogy a nagy forgalom miatt nagy a terhelés. Egy átlag szombatot véve alapul kb. 1500 fő, ami minimum 6000 találkozást jelent az Olvasószolgálattal. Ez egy főre vetítve 1500–2000 fő (3–4 személy teljesít szolgálatot!); egy óra alatt 125–160 fő, percenként átlagban több mint 2 fő. Nehezíti a helyzetet, hogy a terhelés nem mindig egyenletes, hanem lökésszerű. Már nemcsak vizsgaidőszakban fordul elő, hogy az olvasótermekbe bejutni kívánó fiatalok fűtőkben ülnek a lépcsőn. Miután az olvasótermi helyszámok elkelték, legutóbb szombaton pl. az V. szinten a „sorbaálló-sorszámra” is sokkal többen vártak, mint amennyi egyáltalán van (100 db). Tehát gondoljunk bele, mennyire nem egyszerű annak a fáradt, sőt kimerült olvasószolgálatosnak a dolga, mikor az olvasónak – aki a lépcsőházban már eleve egy-másfél órát várakozott – kénytelen elutasítani a kérését és türelmesen meg kell magyaráznia a jogszerű, de nemleges válasz okát!

A könyvtárunkra nagy nyomás nehezedik. A probléma túlnő az OSZK hatáskörén, sőt talán minisztériumi és költségvetési szintű. A könyvtárnak, mint nemzeti könyvtárnak egyik legkiemeltebb feladata a dokumentumok alacsony példányszámú, korlátlan időre szóló gyűjtése, tárolása, megfelelő védelme, hiszen a nemzet könyvtárának könyvmúzeumi feladatokat is be kell töltenie. A gyakorlatban viszont kényszerűségből közkönyvtári és egyetemi könyvtári feladatokat is el kell látnia. (Mondanivalómat alátámasztja Poprády Géza főigazgató úrnak 1994 májusában Dombóráddal készült riportja, amely az OSZK Híradó ez évi 5–6. számában is megjelent.) A VII. szinti olvasótermek nyitvatartása meghaladja az egyetemi könyvtárak nyitvatartását. Így a diákok még abban az esetben is a nemzeti könyvtárat használják, amikor ez a kért dokumentumokat tekintve egyáltalán nem indokolt. Az egyetemi könyvtárak nyitvatartásának módosítása, reformálása komoly központi költségvetési tétel lenne. De valószínűleg az egyetemi könyvtárak is ellenállnának, hiszen a meghosszabbított nyitvatartás ellentétes az érdekekkel.

Minden intézkedés, amely az olvasókkal és az állományvédelemmel kapcsolatos, érinti az

Olvasószolgálatot: pl. a kibővített olvasótermi férőhelyek száma, az egyszerre leadható korábbi 5 kártyacédula most maximum 3-ra csökkent. A fénymásoló gépeink teljesítményét túlhaladta az idő és a megnövekedett másolási igény. A nagy forgalom és sok másolás következtében a dokumentumok rongálódása az utóbbi időben hihetetlen méreteket ölt!!! Ebben a piacorientált világban könyvtárunk vezetésének is el kell gondolkodnia, hogy szabad-e ilyen alacsony áron elkötyavetyélnünk a kultúrát, amikor az eredeti dokumentumok pótlása egyre nehezebben megoldható; amikor az egyéb szolgáltatások és az információ ára oly magas; amikor az éves könyvtári tagsági díj felnőtték esetében 1 közepes színházjegy (avagy 2–3 korsó sör) ára, és amikor a papír világpiaci ára 1–2 hónapon belül az előrejelzések szerint legalább 30%-kal fog emelkedni, sok egyébről nem is beszélve! Tehát a bel- és külföldi könyvtárak is ezzel arányosan emelkednek, (Vajon a könyvtár könyvvásárlásra fordítható kerete mennyivel lesz magasabb?!)

Az OSZK bonyolult könyvtári rendszer – a különböző katalógusok használata „az utcáról betévedt” olvasónak óriási, szinte megoldhatatlan feladatot jelent, de a diákokat is (még az egyetemistákat is) komolyan próbára teszi. Tehát itt a felhasználóknak legalább alapvető könyvtári ismeretekkel kellene rendelkezniük, és ebben az iskoláknak lenne fokozott felelőssége!

A könyvtárossal szemben kettős elvárás jelent egyidőben a gépies szalagszerű, monoton, gyakran nehéz fizikai munka, valamint a magas szintű könyvtári és helyi ismereteken nyugvó szaktudás. Érdekes lenne műszerrel is megvizsgálni, hogy az a 8–10 lépés, amit az ember a pult mögött percenként többször megtesz, a műszak végén vajon hány kilométert adna ki! A legkényelmesebb sétatempót, azaz 4 km/órát alapul véve is szombatonként 48 kilométert tesz meg az ember, ami felér egy százhalombattai vagy szentendrei oda-vissza gyalogtúrával. (Ezért az összes szombatot figyelembe véve év végén megkaphatnánk a Kék Túra teljesítmény jelvényt!)

Mint már említettem, a könyvtár külső megítélése a beiratkozó és könyvkiadó pultnál dől el: az olvasó ide érkezik először, itt adja le az olvasójegyet, gyakran itt kapja az első információkat, és az itt kapott utolsó benyomásokkal távozik a könyvtárból. Az olvasószolgálatosok tudják ezt, és képzettségük és gyakorlatuk alapján a körülményekhez mérten jól oldják meg feladataikat, jó szívvvel segítenek, szeretik munkájukat.

Talán beképzeltségnek tűnik, de bizony az ő és a raktárosok segédmunkának tűnő, nagy stresszel járó, sok esetben lenézett (finomabban szólva alacsony presztízssű) munkájuk nélkül kevesebb tudományos mű íródhatna. Váratlan kisések, megbetegedések esetén magától értetődően helyettesítjük egymást. Viszont egyre gyakrabban érezzük úgy, hogy miként a könyvtár, úgy mi magunk is sokszor elérkezünk teljesítőképességünk végső határához! Még szeren-

cse, hogy a főállású olvasószolgálatosok munkájának csak egy része zajlik a pultoknál. A másik részét referenzmunkával járó hivatalos levelezéssel, aktákkal töltjük, mint ahogy arról már az OSZK Híradó ez év februári számában hírt adtam. Közülünk is még így is jó néhányan végeznek tudományos munkát, publikálnak vagy éppen különböző fórumokon, konferenciákon tartanak előadást.

Csepregi Klára

Bécsi kirándulás

Az osztrák nemzeti könyvtár korvina-kiállításának megtekintése

Bécs, Bécsország. Magyar ember számára sajátos jelentése van ennek a szónak: a Nyugat kapuja. Információtartalma változatlan az idők során: magát a várost jelöli. A hozzá kapcsolódó mögöttes tartalom azonban (márpedig ez a fontosabb) évszázadról évszázadra, jószerivel emberöltőnként változik. Mást jelentett – politikában, gazdaságban, érzelemben is – középkori eleink számára, mást a 17–18. század magyarjainak, és ismét mást (de mennyire mást!) a Kádár-korszakban felnövekedő nemzedéknek. Más korszak, más tapasztalat, más attitűd. A változás pedig – a történelem logikája szerint – nem áll meg. Ma már nem egészen úgy tekintünk erre a városra, mint 15–20 évvel ezelőtt.

Idegen városok magyar nevei általában az illető város nevének a magyar kiejtéshez idomult alakjai. Bécs kivétel, és ez a kétnevűség megmozgatja a kutatók (és a művelt érdeklődők) fantáziáját. Általánosan elfogadott nézet szerint bécs „külső”-t jelent, azaz valaminek a szélét. Adott esetben – így, jelző nélkül – az „ország szélé”-t jelenti, amennyiben helytálló a feltételezés. Ez egyébként teljesen logikus a történelmi tények szemszögéből. A honfoglalás után a magyar határ az Enns folyó volt (Óperencia!), tehát a Bécsi-medencétől nyugatra (gondolhatunk az itt található avar leletekre). Később a Lech-mezői csatavesztés nyomta be a nyugati gyepűt. A végleges határ megállapítása Szt. István nevéhez fűződik: ettől kezdve Bécs valóban „külső” lett. Van olyan nézet is, amely szerint a „Wien” név szláv eredetű – tehát nem a Vindo-

bona leszármazottja – és (horribile dictu) – későbbi a „bécs”-nél. A vitát eldönteni nem vagyok hivatott.

A császárváros évszázadokon keresztül Közép-Európa centruma volt, gyűjtőhelye a kontinens közepén lakó népek „krémjének” és alkotó erejének. A korábbi Ostmark fővárosa a szó legjobb értelmében internacionális várossá lett. Éppen itt kapcsolódik össze elválaszthatatlanul Bécs – és vele Ausztria – sorsa Magyarországgal sorsával; végső fokon Mohács révén alakult ki a Dunai Monarchia későbbi formája (átvéve Magyarország korábbi térségbeli rendező szerepét), s lett Bécs az, ami lett. Sokféle kultúra találkozik itt: a német talajon cseh, olasz, magyar, lengyel hatás érvényesült – e népek legjobbjaikat küldték a birodalom fővárosába (amit „ha nem lett volna, ki kellett volna találni”). A város 1918 után vesztett vonzerejéből. 1945 után amolyan végvár-szerepet töltött be, a Nyugat csendes végállomásaként éldegélt (Pestről nézve nem is olyan rosszul), eseményt pedig nem utolsósorban az Orient-express érkezése jelentett (nem Párizs felől, természetesen). 1989 után Ausztria – és ezen belül elsősorban Bécs – számára reális lehetőségként kínálkozott, hogy ismét – más formában ugyan – vezető szerephez jusson a térségben, elsősorban gazdasági szempontból. Illetékes helyen erre nemet mondtak (ld. az 1996-os expo kálváriájának bécsi kezdetét – igaz, ott legalább megkérdezték a népet, korrekt módon és főleg időben!). Helyette a nyugati integrációt választották, ahol viszont Auszt-

ria vezető szerepről – enyhén szólva – nem is álmodhat. Hogy ez a döntés helyes volt-e – avagy kapitális hiba – az még a jövő zenéje.

Témánknál maradva lássuk most már a szeptemberi kirándulást.

Korai indulás és még korábbi fölkelés után (ezt az akadályt sikerrel vették a kollégák) kb. 1/1 11-kor érkezünk Bécsbe. A Burggartenben tett rövid séta után megtekintettük – két csoportra osztva – az osztrák nemzeti könyvtár korvina-kiállítását, illetve az ÖNB raktárait. (Az osztrák nemzeti könyvtár alapítása I. Ferdinánd nevéhez fűződik /1726 óta nyilvános/.) A könyvtár állományának méltatása helyett néhány szót magáról az épületről, melynek kvalitásain meglátszanak a Bécs városáról fentebb elmondottak. A város egyik legszebb terén, a Josefs-platzon áll. Udvari könyvtárról van szó, így a Hofburg szomszédságában történt elhelyezés magától értetődő. A zárt téren álló épületet a Pálffy és a Pallavicini-paloták veszik körül. A tér közepén II. József lovasszobra áll; ez egyben a legrégebbi köztéri lovasszobor Bécsben (19. sz. eleje). A könyvtár építése egy, a 17. sz. második feléből származó épület átalakításával kezdődött az 1720-as évek elején a nálunk is jól ismert Johann Bernhard Fischer von Erlach tervei szerint. A kivitelezés fia, Josef Emanuel nevéhez fűződik. Az emeleti díszterem Európa legnagyobb barokk könyvtárterme; mai alakját VI / III. Károly uralkodása alatt nyerte el. Mennyezet-freskói a tudományok allegóriái, illetve Károly dicsőségét ábrázolják (Daniel Gran, 1730). A középső részben (az ovális kupola alatt) az építető és 16 másik Habsburg-uralkodó szobra áll (Paul és Peter Strudel, 1700 körül). A könyvtár épületét 1763–69 között részben átalakították (megerősítették), illetve a díszterem freskóit restaurálták. Előbbi N. Paccassi, utóbbi a számunkra szintén ismerős F. A. Maulbertsch munkája. A lépcsőház is ekkor nyerte el mai formáját (stukkókkal és antik sírkövekkel). Nem marad el mögötte a díszterem sem: pazarul díszített fa-galériájával, freskóival, korinthuszi oszlopaival és márványszobraival méltó keretet ad a legrangosabb kiállításoknak is. Ezért volt érdemes felidézni az épület pompáját: így könnyebben magunk elé képzelhetjük a kiállítást – azok is, akik nem jöttek velünk. Az ilyen környezet megkönnyíti a ráhangolódást.

Néhány szót a bemutatott művekről. Amint az ismeretes, a világon szétszóródott korvinák közül – sorsuk jól mutatja a középkori magyar kultúra, és vele egész Magyarország sorsát – az

egyik legtekintélyesebb mennyiséget, szám szerint harminckilenc darabot a bécsi Nationalbibliothek őriz. Az általunk megtekintett kiállítás éppen ezekről adott átfogó képet.

Láthattuk így azokat a gyönyörű darabokat is, amelyeket négy évvel ezelőtt itthon nem tekinthettünk meg. (A 39-ből annak idején mindössze 6 db-ot kaptunk kölcsön.) Így a többi között Plutarchos „Párhuzamos életrajzai”-t (Cod 23) (Vitae Parallellae – 15. sz-i latin fordításban). A mű néhány neves görög és római személy életét állítja egymással párhuzamba; a történelmi műveltség egyik alapművének tekinthető. Mátyás címerét utóbb kitörölték belőle, ám UV segítségével kivehető. Ün. vaknyomásos reneszánsz bőrkötéssel készült. Említésre érdemes egy Vergilius műveit tartalmazó kódex (Cod 92), melyben megtalálható a nagy epikus költő életrajza is egy negyedik századi szónok (bizonyos Servius Honoratus) művei alapján. A kötet a 15. sz.-ból származik, aranyozott címeres korvina-bőrkötéssel. Appianusnak a római polgárháborúk történetét megörökítő művét (Cod 133) Petrus Candidus olasz humanista foglalta könyvbe. Rendkívül értékes a Szt. Jeromos-kötet (Cod 644). A nagy egyházatya és bibliafordító (a Vulgata, azaz „elterjedt” latin fordítás az ő nevéhez fűződik) több művét tartalmazza: a férfiakhoz írt leveleit, ill. más személyek hozzá írt leveleit (1. rész), valamint a nőkhez írt 98 levelét (2. rész). A levelek rendkívül változatos tartalmúak: vitatkozó, személyes, aszketikus tartalmú szövegek egyaránt találhatók bennük. A harmadik részben vitairatok találhatók, főleg Origenész és Pelagius követőivel szemben. A kötet eredetileg Vitéz János könyvtárához tartozott (ezt címere és a tőle származó javítások igazolják), onnan került a korvinák közé. 15. sz.-i alkotás. Ugyancsak Sz. Jeromos műveit tartalmazza – első részében – egy 1488-ban készült pergamenkódex (Cod 930), Mátyás címerével díszítve. Sz. Jeromos három írásán kívül (köztük Máté és Márk evangéliumának magyarázatai) apokrif iratokat tartalmaz. Megemlíthető még a Sz. Atanáz hitvédelmi iratai (Cod 799; itáliai reneszánsz bőrkötés poncolt arany metszéssel), valamint Aquinói Sz. Tamásnak a Lukács-evangéliumhoz írt kommentárja (Cod 1391; címeres korvina-bőrkötéssel). Ez utóbbit Szulejmán Konstantinápolyba vitette, 1557-ben Verancsics hozta vissza. (Erről a könyvben latin nyelvű bejegyzés tanúskodik.) Más témájú Ptolemaios csillagászati munkájához írt magyarázat (eredetileg arab nyelvű, szerzője Ali Ibn Ridvan) (Cod 2271), melyet spanyolon keresztül fordítottak latinra a 14.sz. vége előtt.

Csehországban díszítették, Mátyás címerét Vencel cseh királyéra festették rá. Végezetül említjük meg Ptolemaios „Világföldrajz”-át (Geographiké hyphégésis) (Hist.gr.1.). Görög nyelvű munka, 1454-ben készült Firenzében reneszánsz bőrkötéssel. Az oxfordi Ptolemaeus-kódexet ebből a példányból másolták Budán, a korvina könyvtárban.

A kiállított anyag további részletezése fölösleges; annak tudományos és művészeti értékéről így is fogalmat alkothatunk.

Könyvtárlátogatás után volt még néhány óra a hazatérés megbeszélte idejéig, így mindenki elszéledt – ki egyénileg, ki néhányadmagával. (Egyetlen várossal sem lehet nagyobb csoportban igazán megismerkedni.) A magam részéről én is ez utóbbit választottam. Sétánk a belvárosba vezetett. A kapucinusok templomát kívülről érintve (uralkodói temetkezőhely), a Graben felé vettük az irányt. A közelben álló Peterskirche (Szt. Péter templom) Bécs legrégebbi templomának helyén épült. Barokk, karoling-kori előzményekkel. Nem azonos tehát a Bécsben ma is álló legrégebbi templommal, mely a Dunacsatornától nem messze álló Ruprechtskirche. (A kultuszhelyek folyamatosságáról, az ehhez kapcsolódó elméletről ld. szeretett és tisztelt egykori professzorom, az azóta elhunyt Mócsy András munkásságát.) Ekkor azonban gyomrunk már deket jelzett (valójában jócskán elmúlt), így ebédelési lehetőség után néztünk. Útközben még megtekintettük a Szt. István dóm előtti aluljáró nevezetességét, a Szt. Virgil kápolnát (román). Mélyen a mai talajszint alatt bukkantak rá aluljáróépítés közben.

Ebédünket végül egy pizzériában fogyasztottuk el. Ínycsiklandó illatok, előzékeny kiszolgálás. (Az olasz kultúrhatásról ld. fentebb.) Némi

gondolkodás után (mely az adott helyzetben szükségszerűen igen rövid volt) gombás pizzánál kötöttünk ki. Innivalóul – stílszerűen – hamisítatlan Frascatit rendeltünk. (Ez utóbbit rövid idő múlva megismételtük; ebédünket így rendkívül jó hangulatban fogyasztottuk el.) Távozáskor egy pillanatig hezitáltam: vajon németül vagy olaszul köszönjek-e el a (feltehető) tulajtól? Végül az arrivederci! mellett döntöttem. Mégsem volt ez stílusterés a császárvárossal szemben: ez Bécs és éppen *ettől* Bécs. Pontosan itt lehet ennek a városnak – a magyarok Bécs-ének és az olaszok Viennájának – a lelkét megragadni. Ezért és csak ezért érdemes ide eljönni. (A nylonharisnyát meg a többi kacatot sürgősen felejtsük el.) Ezután nem maradt más hátra, mint a jól sikerült kirándulás végeztével – szép kényelmesen – a találkahely felé visszabandukolni. Közben jutott még idő egy kis vásárfiára is a gyerekeknek. (Elvégre nem állhattam üres kézzel eljűk: a papa Bécsben járt, és nem hozott semmit. Bezzeg régen!) Buszainkra vélt feltalálási helyűktől kissé odébb bukkantunk rá – némi cserkészés után (ebben a Frascati nem volt hibáztatható). A megbeszélte helyen várakozó kollégákat nyomra vezettük. Végül a tervezett időpontban indultunk (és érkeztünk) haza. Lezögezzük: gazdag, tartalmas, kiválóan sikerült út volt. Szervezőit – elsősorban Spányi Balázsnet önzetlen és áldozatkész munkájáért és vezetéséért – köszönet illeti, melyet a résztvevők nevében ezúton tolmácsolok. Elgondolkodhatunk továbbá azon, hogy az ilyen utakat rendszeresíteni kellene – esetleg 2–3 naposra bővítve – és végül, de nem utolsósorban a legközelebbi uticél: Krakkó, Prága, Velence, esetleg: Róma...

Zichy Mihály

Beszámoló az OSZK negyven munkatársának angliai tanulmányi kirándulásáról

Napfényes Albion fogadta a negyven könyvtárost, aki intézményünkben a szakma Mekkájába juthatott. Ennek az utazásnak az epizódjait idézem fel most, tudva, hogy csak a töredékét tudom visszaadni a látottaknak.

Október elején indultunk a nyolc napos útra, az itthoni vígasztalan eső és szél hatására még néhány meleg holmit gyömöszölve csomagjainkba.

Valószínűleg annyiféle előzetes képünk volt Angliáról, Londonról, ahányan az autóbuszban megpróbáltuk türelmesen átvészelni a 26 órás menetidőt.

Az első megrendítő élmény a La Manche-csatorna átszelése volt, a napkelte látványa és végül a doveri sziklák megpillantása.

Megérkeztünk. Október 9-e volt, vasárnap. S attól a perctől, hogy angol földre léptünk, egészen visszautazásunkig köd és szmog helyett verőfény ragyogott a szigetországban. E ritka szerencse és a gondosan megtervezett program révén – amelyhez pontosan tartottuk magunkat – annyit sikerült meglátni az ország szépségéből, kultúrájából, amennyit ilyen rövid idő alatt csak lehetséges.

A Dvertől mindössze 25 km-re lévő Canterburyben – Anglia első püspöksége, Szent Tamás mártíriumának színhelye – a világhírű katedrális kerestük fel.

Még ugyanaznap délután Londonba érkezünk. Szállodánk a Hotel Julius Caesar (Queens Gardens, Hyde Park) volt.

Nagyon hasznosnak bizonyult az első este vásárolt heti bérlet, benne a csinos kis térképpel, amely a rendkívül áttekinthető Underground vonalain igazított el. Később ezt a térképet emléktárgyakon, sőt még fehérneműkön is felleltem.

Hétfőn autóbusszal, idegenvezetővel igazi „szabályos” városnézés során igyekeztük a rengeteg látnivalót felfogni. A Trafalgar Square-en a Nelson-emlékművet, a Palace of Westminstert, a Westminster Abbey-t, a Buckingham-palotát. Meghallgattuk – ahányszor csak tehetjük – az óratorony, a Big Ben dallamát, megcsodáltuk a Szt. Pál-székesegyházat, a Tower-hidat, a Piccadilly Circus-t, a Royal Albert Hall-t. Végül Docklands-et néztük meg, az ultramodern városrészt. A XXI. század előszelét érzi a turista az üveg felhőkarcolók között. Docklands-be vezető nélküli

teljesen automatizált gyorsvasúton lehet eljutni. E páratlan építkezés megálmodói a valaha Magyarországról kivándorolt milliárdos Reichmann testvérek.

OXFORDI kirándulásunk délelőttjén megálltunk ETON-ban az 1440-ben alapított híres magániskola helyszínén, majd végigjártuk Windsor kastélyát, felkerestük Marlow-ban a mi Lánchidunk „eredetijét”.

Délután értünk az oxfordi BODLEIAN LIBRARY-be (Bibliotheca Bodleiana). Lelkes és kedves vezetőnk a Magyarországról elszármazott Kati Evans jóvoltából a college-ok életébe is bepillanthattunk. (Láttuk a Brasenose – rézorr – College könyvtárát is.)

Az 1598-ban Sir Thomas Bodley által alapított könyvtárba 1610 óta érkeznek kötelezpéldányok. Három épületet foglal el a könyvtár, földalatti folyosók kötik össze a részlegeket. Raktárakban XIX. sz-i mozgatható polcok (a tömör raktározás ősei) sorakoznak. A szállítóberendezés is ipari műemléknek számít, 1926-ból való ez a csőposta.

Az egyik különleges olvasóterem egy vakok számára berendezett szoba.

A magyar anyag a Slavonic and East European olvasóteremben található.

Másolatot a kérilapra ragasztott bélyeggel rendelhetnek meg. 1988-ban indult a számítógépes feldolgozás (MARC II.)

*

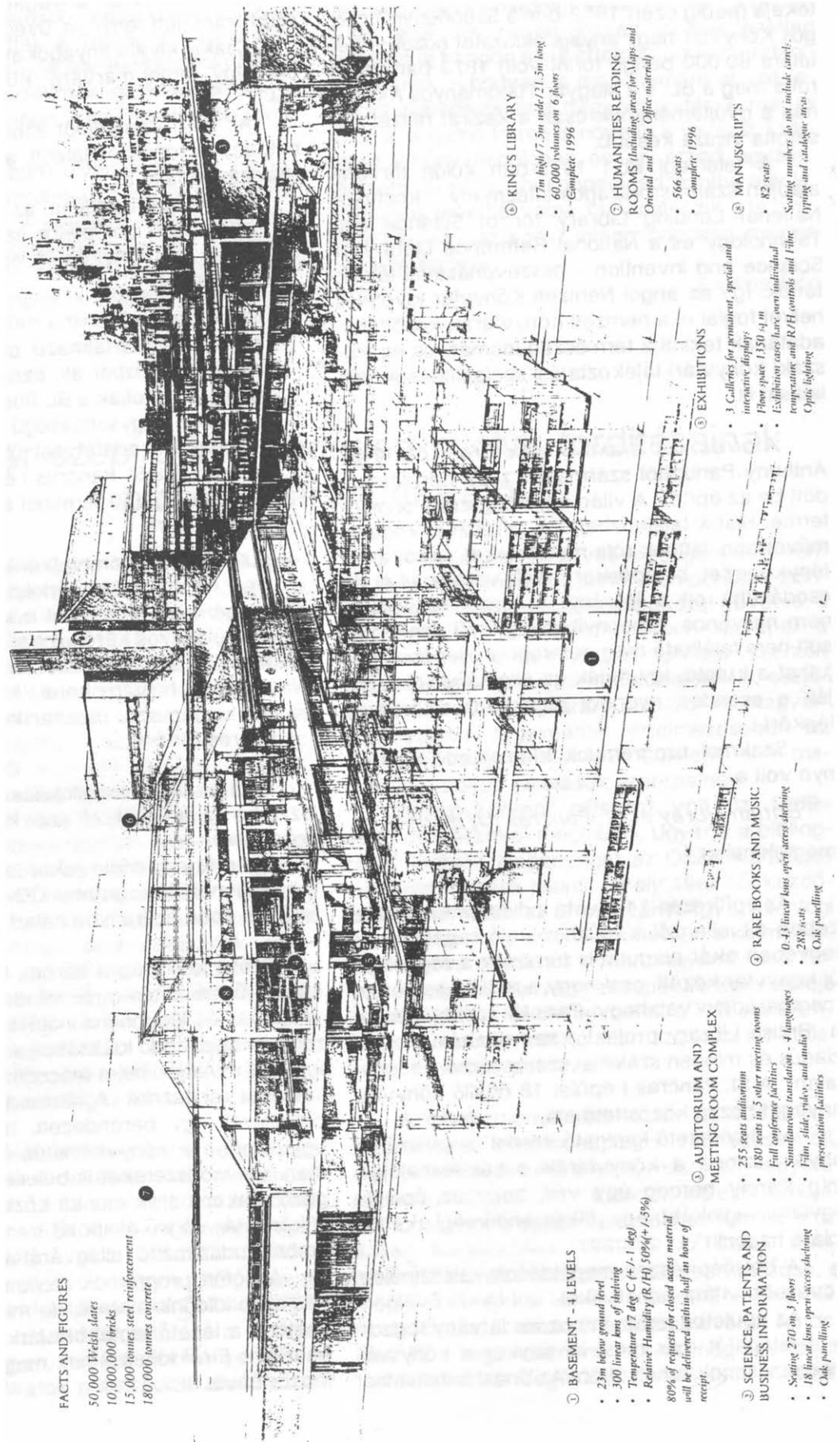
A tanulmányút fő célja a British Library régi és új épületének megtekintése volt.

A BL történetét 1753-tól számítjuk. Ennek a könyvtárnak is sok más nemzeti könyvtárhoz hasonlóan több gyűjtemény összeolvadása az alapja:

- Sir Robert Cotton XVI. sz-i gyűjtőnek a felszámolt kolostorokból származó gyűjteménye;
- Sir Hans Sloane értékes tudományos és művészeti könyvtára, melyet a nemzetnek ajánlott fel;
- a két Harley, Oxford első és második Earl-jének gyűjteménye;
- a Királyi Könyvtár, amely IV. Edward idejétől számítható.

THE BRITISH LIBRARY

The world's leading resource for scholarship, research and innovation

FACTS AND FIGURES

- 50,000 Welsh slates
- 10,000,000 bricks
- 15,000 tonnes steel reinforcement
- 180,000 tonnes concrete

① BASEMENT - 4 LEVELS

- 2.3m below ground level
 - 300 linear kms of shelving
 - Temperature 17 deg C (+/- 1 deg)
 - Relative Humidity (R/H) 50% (+/- 5%)
- 80% of requests for closed access material will be delivered within half an hour of receipt.

② SCIENCE, PATENTS AND BUSINESS INFORMATION

- Seating 270 on 3 floors
- 18 linear kms open access shelving
- Oak panelling

③ AUDITORIUM AND MEETING ROOM COMPLEX

- 255 seats auditorium
- 180 seats in 5 other meeting rooms
- Full conference facilities
- Simultaneous translation - 4 languages
- Film, slide, video, and audio presentation facilities

④ RARE BOOKS AND MUSIC

- 0.43 linear kms open access shelving
- 288 seats
- Oak panelling

⑤ EXHIBITIONS

- 3 Galleries for permanent, special and interactive displays
- Floor space 1350 sq m
- Exhibition cases have own individual temperature and R/H controls and Fibre Optic lighting

⑥ KING'S LIBRARY

- 17m high/7.5m wide/21.5m long
- 60,000 volumes on 6 floors
- Complete 1996

⑦ HUMANITIES READING ROOMS (including areas for Maps and Oriental and India Office material)

- 566 seats
- Complete 1996

⑧ MANUSCRIPTS

- 82 seats

Seating numbers do not include carrels, typing and catalogue areas.

A régi anyagban van Horváth István híres tékája (pedig ezért 1852-ben a Széchényi Országos Könyvtár nagy anyagi áldozatot hozott – vételára 60.000 pengő forint volt) 1873-ban vásárolta meg a BL, s a Magyar Tudományos Akadémia a gyűjteménynek csak a kézirat részét vásárolta vissza később.

A jelenlegi BL-t 1973-ban külön törvény alapján számos országos intézmény – köztük a National Lending Library for of Science and Technology és a National Reference Library of Science and Invention – összevonásával létesítették. Így az angol Nemzeti Könyvtár kivételes helyet foglal el a nemzeti könyvtárak között: feladatának tekinti a természettudományos és műszaki könyvtári tájékoztatási szolgáltatások vállalását is.

A híres kör alakú olvasóterem ötlete Sir Anthony Panizzitól származik. 1857-ben fejeződött be az építés. A világ egyik legszebb olvasóterme. Hiába találkozhattunk leírásával irodalmi művekben, láttunk róla metszeteket, rajzokat és fényképeket, belépéskor mégis váratlanul ér és csodálatba ejt a látvány. A terem használata nem nyilvános. Amennyiben egy mű sehol másutt nem található meg, referencia ellenében bejuthat a kutató. Így óvják az állományt, biztosítják a csendes, nyugodt munkához szükséges légkört.

Szakmai programunk kiemelkedő eseménye volt a

British Library at St. Pancras (Új épület)

megtekintése.

Az építkezés 14 év óta indulatok keresztjében áll: ellenzői a múlthoz való ragaszkodás jegyében akár alagutat is fúrnának a régi és az új könyvtár között, csak hogy a régi olvasóterem megmaradjon valahogy. Pártolói szerint viszont a „British Library projektje nagyszabású, fantáziadús és minden szakmai szempontból kifogástalan”. A St. Pancras-i épület 18 önálló könyvtár anyagát hozza közös tető alá.

Az ügyvezető igazgató szerint „a civilizáció egyik oszlopa a könyvtárak e zászlóshajója”, míg Károly herceg úgy véli, hogy az épület-együttes leginkább egy „titkosrendőrségi akadémiára hasonlít”.

A belsőépítészeti megoldások valószínűleg kevesebb vitára adnak okot.

Az épületbe lépve impozáns látvány fogadja a látogatót már most is, amikor a könyvek még nincsenek a helyükön. Az óriási falfelületen

a Királyi Könyvtár anyagát helyezik majd el szűrt, irányított fényben, üveg alatt.

Csakis kiváló anyagokat használnak (kanadai tölgy, tartini márvány, különleges bőrborítások).

Az igazi szenzációt azonban a három számítógépes rendszer jelenti, amely a következő feladatokat látja el:

- az olvasók fogadása: az önműködő bejáratokon való belépésre szolgáló kártyák kiadása (két fénykép és egy kitöltött kérdőív ellenében);
- az olvasótermi online működtetése (a kb. 7 millió tételt tartalmazó online katalógus öt részkatalógusból áll. Ezeket UNIX számítógépeken tárolják a BL Boston Spa-beli székhelyén, s nagysebességű Megastream kommunikációs adatátvitel útján teszik hozzáférhetővé a St. Pancras-i épületben. 150, később pedig 450 terminál áll az olvasók rendelkezésére;
- automatikus könyvkikérés: a számítógépben tárolt raktári térkép alapján a kérés megérkezik oda, ahol a könyv található. A kétpéldányos kérőlap első példánya alapján kiszolgálják az olvasót, a második példány a könyv helyére kerül. A könyvtovábbítás 12 km hosszú, mechanikus (görgős) rendszeren történik.

Óriási telekommunikációs infrastruktúra hálózza be az épületet. 70 ezer km kábel fut a padozat alatt.

Ma már egy millió rekordot tartalmaz a British National Bibliography CD-ROM kiadása, a fejlődés ebbe az irányba halad.

Szólni kell még a három, technikailag igen korszerű kiállítóteremről: minden vitrinnek saját világítása és légkondicionálása van. Az első teremben az állandó kiállításon a könyvtár becses kincseit mutatják be, a másodikban alkalmi kiállításokat rendeznek. A harmadik talán a legérdekesebb: egy berendezett, működő műhely-együttesben a könyvkészítés fázisait – a régi, manuális módszereket is beleértve – az ott dolgozó szakemberek munka közben mutatják be. A könyvtár végső állapotát bemutató tervek az emberi tudás méltó fellegrvárát ábrázolják.

A kötött programok mellett viszonylag kevés szabadidőnk maradt, de mindannyian igyekeztünk a lehető legtöbbet járkálni, figyelni, tapasztalni. Erről kinek-kinek megvan a saját külön története.

Volt, aki tüntetésbe keveredett a Hyde parkban, mások látták a Tower-híd felnyitását, valaki eljutott a Barbicanba, és mindenki fáradhatatlanul rózsa a múzeumok, galériák termeit.

Hazafelé a kompon Dora Russel szép soraira gondoltam:

„A British Museum olvasóterméhez fűződő érzelmi kapcsolatokról nehéz írni, ez már majdnem szerelem volt. A csend, a régi bőr illata, a középben körben sorakozó hatalmas katalógusok, a kifényesedett, fekete olvasóállvány, ahol teljesen egyedül lehetsz a tulajdon gondolataid-

dal, vagy régóta meghalt férfiak és nők gondolataival, akik egyenesen hozzád szólnak, esetleg egészen új hangon és új értelmet adva mondanivalójuknak – hogyan is mondhatnám el, mit jelentett számomra ez a nagy könyvtár. A magas kupola, a gömb forma is növelte a varázst. Odamész a könyvespolchoz, és úgy érzed, egyáltalán nem ott vagy, ahol gondolnád, mintha egy labirintusba tévedtél volna; ott kínálkozik a te gyönyörűségedre az egész világmindenség, minden bölcsességével.”

Elekes Irén

★

A magyar szépirodalom idegen nyelvű fordításainak bibliográfiai munkájáról

A magyar szépirodalom idegennyelvű fordításainak bibliográfiai munkálatait az OSZK az 1960-as évek végén indította el, és ennek eredményeként jelent meg az 1945–1968-as tárgyidőszakot regisztráló kiadvány. A feladat vállalása a magyar irodalomtudomány szakkönyvtári funkcióinak körébe tartozott, az anyaggyűjtés és szerkesztés munkájára – az OSZK állománya, valamint a Szerzői Jogvédő Hivatal kiegészítő adatai alapján – az Olvasószolgálati és Tájékoztatási Osztály kapott megbízást.

„A magyar szépirodalom idegen nyelven 1945–1968” c. kötet megjelenése után a munka szervezett formában nem folytatódott. A mintegy két évtizedes szünetelés időszakában (amelyet a vári kézikönyvtárak összeállításának, valamint a költözés és az új épületben való működés előkészítésének elsőbbsége indokolt) kizárólag passzív, automatikus anyaggyűjtés folyt: a könyvtár új gyarapodásából az idegennyelvű magyar szépirodalmi művekről adrémalevonat készült a majdani, esetleges folytatás alapanyagaként.

A jelenleg ismét tervszerűen beindított munka – a kontinuitás érdekében – az előző, első kötet szempontjait tartja szem előtt. A bibliográfia gyűjtőkörét az OSZK állományában szereplő, akár Magyarországon, akár külföldön önállóan megjelent, idegennyelvű, magyar szépirodalmi művekre terjeszti ki, kitérve ezen belül a gyűjteményes kötetek analitikus feltárására is. Nem tartamazza azonban, miként előzménye sem, a hírlapok és folyóiratok publikációit, lévén ezek-

nél a „teljességre” törekvés még igényként sem fogalmazható meg. Tartalmi szempontból, szintén a korábbi összeállítás gyűjtőkörét követve, a „szépirodalom” tág értelmezésben szerepel: a szépirodalmi tevékenységet folytató szerzők esszé jellegű munkáira, irodalompolitikai, esztétikai stb. írásaira egyaránt kiterjed. A „magyar” szépirodalom fogalmának értelmezésében az eredetileg magyar nyelven megjelent, tehát magyarból fordított alkotások szerepelnek.

Tárgyévkorént célszerű volt az 1969–1986-os időszakot megjelölni. Ugyanis a bibliográfiai leírások alapanyagát az OSZK katalógus célú feldolgozása jelenti, amely 1987-től kezdődően alkalmazza az új szabványt. Így a jelenlegi összeállítás még az előző kötetben alkalmazott, régi szabvány szerinti leírás hagyományait követi. A teljes címanyag retrospektív konverziója gazdaságtalan többletfeladatot, a két szabvány keverése pedig indokolatlan szerkezeti kettősséget eredményezett volna.

A munkamenet első fázisa az addig ömlesztve tárolt adrémalevonatok rendezése volt, egyrészt szerzői betűrendbe, másrészt – egyelőre munkaeszközként – a raktári jelzetek rendjébe. Ez utóbbi alapján vehette kezdetét a címanyag kiegészítése: 1969-től az OSZK valamennyi helyrajzi naplójának tételes átnézése, a meglévő címekkel történő hasonlítása és a hiányok kiírása, ill. ezekről adrémalevonat rendelése. Ez a nagyvolumenű munka még jelenleg is tart és gazdag kiegészítő címanyagot eredmé-

nyez, mivel – a már említett okok miatt – az elmúlt több, mint három évtizedben nem folyt módszeres, következetes és ellenőrzött válogatás. Ezzel párhuzamosan kerül sor:

- a gyűjteményes kötetek analízisére és az analizált tételek visszautalására a szerzői nevekhez (egyelőre, végleges tételszám hiányában raktári jelzet formájában),
- a címleírások időnként szükséges, autopszia alapján történő kiegészítésére (fordító neve, egységes névforma stb.),
- a bibliográfia szerkesztésére (folyamatos rendezés, indextételek jelölése stb.)

Szerkezetét tekintve a bibliográfia törzsrésze két nagy egységre tagolódik. Az első rész a többszerzős gyűjteményeket tartalmazza a nyelvek betűrendjének sorában. (A gyűjteményes kötet fogalma nemcsak az egyszeri megjelenésekre vonatkozik, hanem – ismét az előzmény gyakorlatát követve, – mivel még a periodikum régi, szűkebb értelmezésben szerepel, így a nem folyóirat jellegű, éves vagy annál ritkább periodicitású kötetekre is kiterjed.) Az egyes kötetek leírásait követi az abban szereplő szerzők nevének felsorolása. A második rész az egyes szerzők műveinek fordításait tételenként regisztrálja, szerzői betűrendben, ezen belül a művek eredeti, magyar címének rendjében,

majd – azonos művek esetében – a harmadik rendező elv itt is a megjelenés nyelve. Az egyes szerzők műveit követően utalásként azoknak a gyűjteményeknek a tételszáma következik, melyekben a szerző még előfordul. A többszempon-tú visszakeresést mutatórendszer biztosítja. A személynév mutató (szerkesztők, fordítók stb.) mellett nyelvi index utal a később folyamatosan tételszámozandó bibliográfia vonatkozó leírásaira.

A bibliográfia jelentősége kettős: egyrészt összességében képet nyújt a magyar szépirodalom világirodalmi jelenlétéről, egyes írók és egyes alkotások külföldi elterjedtségéről, vagy mellőzöttségéről, másrészt, konkrét művekre, személyekre vagy nyelvekre vonatkozó kérdésekhez fontos információs segédletet jelent. A mostani munka, mivel az említett előzményei több évtizedre nyúlnak vissza, hagyományos kötet formában való megjelenésre tervezett volt. Így a munkamenet is (anyaggyűjtés, analízis, szerkesztés, indexelés) a hagyományos bibliográfiakészítés elemeire épül. Ez végső formájában, akár kötetként való megjelenítésre, akár – szűkebb körű, tájékoztatási célú használatra – cédularendszerként használható.

Távlatilag azonban mind a bibliográfia szerkesztése, mind felhasználása érdekében, célszerű lenne a gépi feldolgozásra való áttérés. A jelenlegi tárgyévkor anyaga Micro-Isis rendszerű adatrögzítésre alkalmas (de a teljes címanyag gépre vitelét teszi szükségessé), az indexek és az utalórendszer elkészítését könnyítve meg és, nem utolsósorban, a visszakeresést egyszerűsítve. (Ebben az esetben meggondolandó, hogy az előző kötet címanyagának visszamenőleges adatrögzítése nem indokolt-e, az egyetlen rendszerben való kereshetőség érdekében?) Az 1987-es tárgyévtől kezdődően (bár bizonyos mennyiségű címanyag cédula formában napjainkig már rendelkezésre áll) a magyar szépirodalom idegen nyelvű fordításainak visszakeresési lehetősége kapcsolódhatna az OSZK online katalógus célú feltáráshoz (a nyelvi szempontoknak, valamint a gyűjteményi analízisek nevének összekapcsolási megoldásával.) Ezt kiegészítendő – egyben a bibliográfia jelenlegi gyűjtőkörének kíváncsító kiegészítéseként is – beletételeznének az OSZK állományába tervszerűen nem kerülő művek leírásai (un. negatív deziderátumok, vagyis az egy-két éven belüli külföldi többedik kiadások), valamint a külső forrásokból (pl. Index Translationum stb.) meríthető adalékok is.

Falta Rosemarie

KIÁLLÍTÁS

Ünnepi kiállítás a Kézirattárban KERESZTURY DEZSŐ kilencvenedik születésnapja alkalmából

Ünnepel az ország és ünnepel a Széchényi Könyvtár. Az első: legldősebb, és magas kora, testi gyengesége ellenére is még mindig alkotó költőjét, tudósát, az utóbbi ennél is többet: egykori munkatársát és nagylelkű mecénását.

A kiállítást tárgyából adódóan a Kézirattár rendezte: hiszen ennek a tárnak adományozta Keresztury Dezső teljes irodalmi hagyatékát: kéziratait, levelezését, megőrzött személyi dokumentumait. Adományozásról szóltam, hiszen az egyre gyarapodó kéziratos anyag mindenkor „vétélára” azonnal visszaszáll a könyvtárra, az fedezi a donor szándéka szerint évente megrendezendő „Keresztury-pályázat” díjazottjainak jutalmazására szánt összegeket. A kiállítás egyik tárlójában a rendelkezés szövege is olvasható.

„Életmű”-kiállítás volt a cél: amelyből persze csak szerény keresztmetszetet nyújthat a rendelkezésre álló három vitrin és tíz tárló. A vitrinek a három legfontosabb témát – a költő, az irodalomtörténész és az Arany-kutató fő munkáit –, a tárlók a kilenc évtizedes életút legkiválóbb állomásait mutatják meg. Képek, kéziratok, dokumentumok, kötetek között szemlélődhet a látogató, elgondolkodva azon, milyen szerzőként és gazdag volt az a tevékenység, amelyet Keresztury Dezső mindmáig folytatott. „Mindvégig” című Arany János-monográfiája, élete ezirányú kutatásainak megkoronázása még csak négy éve jelent meg. De dolgozik azóta is. Leginkább saját „Öszikéit” írja, életrajzírásának első része pedig 1993-ban készült el.

Az utolsó tárló a születésnapi tisztelgések-ből gyűjtött össze egy csokorra valót.

A kiállítás az év végéig tekinthető meg.

Monostory Klára

KERESZTURY DEZSŐ

90ÉVE

Kiállítás a Kézirattárban
1994. szept. 6-tól

Gerard Mercator

1512–1594

Emlékkiállítás a reneszánsz kartográfus halálának 400. évfordulója alkalmából

A 16. század a térképkészítésnek mélyreható változásokat hozó reformkorszaka. A földrajzi felfedezések eredményeire támaszkodva, a nyomtató és sokszorosító eljárások segítségével hívásával és ókori módszerbeli elvekre alapozva a kartográfia térfelfogásunkat és -használatunkat ezidőtől fogva visszavonhatatlanul megváltoztatta.

E hősi kor legnagyobb alakja Gerard Mercator. Sokoldalú, igazi reneszánsz személyiség, aki a térképkészítés minden részterületén a legelsőek közé tartozott, kartográfus, geográfus, rézmetsző, földmérő, csillagász, műszer- és glóbuszkészítő volt egy személyben.

Gerard de Cremer, humanista nevén Gerard Mercator 1512. március 5-én, az Antwerpen melletti kelet-flandriai kisvárosban, Rupelmondeban született. Szüleit gyerekkorában elveszítette, neveltetését, majd iskoláztatását Gisbert nagybátyja vállalta magára.

A 's-hertogenboschi Közös Élet Testvérei rend iskolájában töltött három és fél év után, 1530-ban már Löwenben a kor híres németalföldi egyetemén találjuk. Itt sajátította el a humanista tudományok, a filozófia és teológiai ismeretek alapjait, s az itt oktató Rainer Gemma Frisius matematika- és orvosprofesszor vezette be a matematika és a térképészet tudományába.

Az 1530-as évek első felében Antwerpenben kitanulta a rézmetszés művészetét, s az évtized közepétől, már házasságként (Barbara Schellekens – 1536) térképkészítésből, csillagászati műszerek szerkesztéséből élt és tartotta el családját.

Már első műveivel is hírnevet szerzett magának s a legmagasabb társadalmi körök elismerését és megbízásait is elnyerte. 1541-ben elkészítette földgömbjét, majd 1551-re ennek éggömbi párját, melyekkel Európa-szerte ismertté tette nevét. Ezzel párhuzamosan, már 1538 óta dolgozott egyik legjelentősebb művének, Európa faltérképének elkészítésén. A monumentális mű azonban csak 1552-ben, Duisburgba költözése után jelent meg.

Mercator ez évtől halála bekövetkeztéig a Rajna-parti városban élt, V. Vilmosnak, a tudo-

mány- és művészetpártoló hercegnek, Jülich, Kleve és Berg tartományok urának pártfogásában. Először a város latin iskolájában tanított, majd amellet, hogy továbbra is glóbuszok és műszerek készítésével kereste népes (hattagú) családja eltartásához kenyerét, az 1560-as évek közepétől élete nagy vállalkozásába, egy grandiózus, minden kozmográfiai stúdiumot magába foglaló mű megvalósításába fogott.

Élete hátralévő részét döntően e mű ill. művek létrehozásának szentelte. 1569-ben a Chronologia-t, 1578-ban Cl. Ptolemaios Geographia-ját, 1585-ben és 1589-ben Atlas-a modern térképgyűjteményének első két kötetét jelentette meg, e nagy mű részeként.

E művekkel s a vetületéről máig méltán híres, 1569-ben kladott világtérképével együtt nem csupán a kor elismerten első kartográfusává emelkedett, de műveit példának és mintának tekintették.

Mercatornak azonban az elismerés, a dicsőség s a megbecsülés mellett súlyos megpróbáltatások is osztályrészül jutottak életében. A zaklatott században az ádáz hitviták, vallásüldözések és háborúk az élet mindennapjaihoz tartoztak. Nem csoda hát, ha egy oly szabad szellem, mint a fiatal kozmográfus 1544-ben eretnekség vádjával börtönbe zárták, s csak magasrangú pártfogói közbenjárásával szabadulhatott három hónap fogság után.

Sokkal fájdalmasabb lehetett azonban Mercator számára, amikor, már idős korában két felnőtt fiának, Arnoldnak és Bartholomeusnak kellett korai halálát látnia és elszenvednie.

Az állandó, több évtizeden át végzett térképszerkesztő, -rajzoló és rézmetsző munka következtében látását öreg korára majdnem elvesztette. Hosszú életének, 1594. december 2-án agyvérzés vetett véget.

Mercator életművét a kartográfusok családja mind a mai napig nagyra értékeli, becsüli. Sokat tudunk szakmát formáló tevékenysége részleteiről, annál kevesebbet arról, milyen ember volt, lehetett a hétköznapiakban. Álljon itt ezért e rövid életrajzi vázlat végén Walter Ghilmnek, Mercator közeli barátjának, Duisburg város pol-

gármesterének néhány sora Mercator-élet-rajzából:

„...sohasem láttam lustálkodni vagy elfoglattság nélkül, mindig történészek vagy más komoly szerzők műveinek olvasásába merülve találtam, kiknek könyveiből tekintélyes gyűjteménye volt vagy esetleg írás vagy rézmetszés közben, netán mély elmélkedésbe merülten találva nyitottam rá. Noha keveset evett és ivott, kitűnő, a civilizált élet minden szükséges dolgával ellátott konyhája és asztala volt...”

Mindig a tőle telhető legtöbbel segítette a szegényeket s a nála kevésbé szerencséseket,

egész életében ápolta a barátságot és vendégszerető volt...

Barátai társaságában jó humorú és kellemes társalgó, míg tudóstársai körében semmi sem adott neki nagyobb élvezetet, mint baráti megvitatása általános filozófiai, fizikai, matematikai problémáknak, a jó testi és lelki egészség fontosságának, mint ahogy a vallási viták rendezésének, híres emberek tetteinek, földrajzi és csillagászati kérdéseknek, idegen országok szokásainak, törvényeinek és berendezésük ügyének egyaránt...”

Danku György

150 éve halt meg Kisfaludy Sándor

(Emlékkiállítás az V. szinten)

„Ülj mellém a kandallóhoz,
Fel van szítva melege,
Csobáncvárról, édes kedves,
Ím! halljad egy agg rege.”

Milyen kedves dallamossággal idézzük a rég tanult sorokat, s hirtelenjében nem is tudjuk, hová tegyük, ki írta azokat. (Vágó István műsorában is fel lehetne tenni az 5-ös kategóriába tartozó kérdések közé.) Pedig szerzője az első nagy hatású költője annak az Iránynak, amely Vörösmartyval a tetőpontra jut, a romantikának. Kisfaludy Sándorról van szó, aki 150 évvel ezelőtt halt meg.

Néhány szót életéről: 1772-ben született Sümegyen középbirtokos nemesi családból, Tanulmányait Győrben és Pozsonyban végezte. Tagja volt a bécsi testőrségnek. Részt vett a napóleoni háborúkban, az 1809-es nemesi felkelésben József nádor szárnysegédjeként.

Fiatalon megfogalmazta életcélját: „Eltökéltem magamban, hogy én szegény nemes magyar ifjú ... veszni indult magyar nemzetiségünket magyar nyelv érzés és írás által ... életben tartsam.”

S valóban íról tehetségével a magyarság múltját idézi, s népe érdekelt szolgálja. Az irodalom mindhárom területén alkotott értékes műve-

ket: ifjú ésszel lírát, érett ésszel epikát, s amikor elhagyta a negyvenedik évét, a drámát.

1801-ben és 1807-ben két lírai versfüzete jelent meg *Himfy szerelmei* címen (Kesergő szerelem és Boldog szerelem), amelyben szerelme és házassága történetét írta meg.

(1800-ban feleségül vette Szegedy Rózát, a Vas megyei alispán leányát, akit már öt évvel korábban is megért.)

Regéket írt a Balaton melletti várakról *Regék a magyar elődökből* címen. (Csobánc, Tátika, Somló stb.)

1810 és 1821 között a *magyar nemességet dicsőítő drámákat írt*: Hunyady János (ez az első jambusokban írt magyar dráma)

Bánk

Az emberszívnek törvényei (Nagy Lajos korában játszódik. A szerző legköltőibb drámája)

Társadalmi drámái „magyar nemesházi rajzolatok”:

Elmés özvegy

A lelkes özvegy

A Dárdai ház

Drámái közül kettő került előadásra: Az emberszívnek törvényei és a Dárdai ház.

A magyar színjátszás fellendülését szolgálta azzal is, hogy 1830-ban gyűjtést indított a Vas vármegyei megyegyűlésen egy kőszínház meg-

építésére. Hamarosan 13.000 forint gyűlt össze. A következő évben július 3-án megnyílt a balatonfüredi színház, amelynek néhány évig Kisfaludy Sándor volt az igazgatója. – Elgondolkoztató dolog: ma, amikor színházaink komoly anyagi gondokkal küzdenek, nem lehetne példát venni egy majdnem elfelejtett költő tevékenységéből?

Kortársai főleg a Himfy szerelmel miatt értékelték. Ezt a művét olvasták, magasztalták országsherte. A múlt század elején Himfy volt a legemlegetettebb név a hazában. A mű nagy részét lefordították németre, sőt egyes dalokat olaszra, angolra, franciára és latinra is.

A tudományos világ ellmerését bizonyítja,

hogy 1830-ban a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta. 1842-ben az öccse (K. Károly) emlékére alapított Kisfaludy Társaság tagja lett.

Az V. szinten elhelyezett tárlókban a felsorolt műveket, az azokból kímásolt illusztrációkat, versldézeteket láthatta, olvashatta az arra elhaladó olvasó vagy könyvtári dolgozó. A romantikus képek rövid időre talán elfeledtették korunk szorongató gondjait.

A kis kiállítás 1994. október 10-től november 9-ig látható.

Vidovszky Ferencné

Megjelent!

 rcanum
databases

Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek CD!

Hosszas fejlesztőmunka eredményeképpen az Országos Széchényi Könyvtár és az Arcanum Databases közös gondozásában megjelent a Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek adatbázisa CD-ROM lemezen.

Az adatbázis tartalmazza az 1976-1991 között Magyarországon kiadott és köteles példányként beszoalgtatott több mint 100.000 könyv bibliográfiai adatait, gyűjteményes kötetek esetén kiegészítve mintegy 200.000 ún. analitikus tétellel. Az adatbázis rekordjai HUNMARC szerkezetűek, és megteremtettük a lehetőségét HUNMARC formátumú letöltésnek is. A program többféle megjelenítésre alkalmas, így szabványos ISBD szerinti megjelenítésre is. Minden jelentős adat szerint kereshetünk, mint cím, szerző, közreműködő (személy, testület, rendezvény), ETO jelzet, kiadó, ISBN, ISSN szám, sorozatcím, földrajzi név, nyelv illetve tárgycsoport kódra. A program kezeli a rekordkapcsolatokat is, melynek különösen többkötetes könyvek és sorozatok esetén van jelentősége.

Az adatbázis rekordjai a könyvtár saját adatbázisába áttölthetők, az integrált könyvtári szoftverek többsége (pl. TINLIB, ALEPH, stb.) felkészült a HUNMARC formátumú rekordok fogadására.

Az adatbázist megrendelheti telefonon, faxon és levélben is.

Ára: 30.000 Ft + ÁFA (egyfelhasználós környezetben)
40.000 Ft + ÁFA (hálózati ár)

Gulácsy Irén emlékkiállítás

(1994. szept. 1. – okt. 1.)

Ki volt Gulácsy Irén? – kérdezték a fiatalabb kolleganők. – Igen, igen olvastam a Fekete vőlegények-et, a Pax vobis-t – mondogatták az idősebbek. Valóban ez a helyzet, Gulácsy Irén korának, az I. világháború utáni időknek felkapott, kedvelt, olvasott írója volt, de 1945 után már igen ritkán adták ki, iskolákban nem tanították, lassan-lassan elfelejtették.

Miért készítettünk Gulácsy-emlékkiállítást? Egyrészt azért, mert 100 évvel ezelőtt született, másrészt azért, hogy felhívjuk a figyelmet az elfelejtett írónőre, de leginkább azért, mert a 20-as, 30-as években valóban megbecsült, értékes írónő volt.

Ha érdem az életvitel – és miért ne lenne az? – úgy Benedek Elekkel vallhatjuk: „Bizony mondom néktek, földön járó angyal ez az asszony.” A 16 éves korában férjhez ment lány néhány év múlva a megrokkant, magatehetetlen beteg férj ápolása mellett a család megélhetése érdekében éjt nappallá téve írt. Regényeihez előbb történelmi kutatásokat végzett, különben hogyan tudta volna megeleveníteni a XIV., XVI., XVII. századot? (Nagy Lajos király, Jezabel, Fekete vőlegények, Pax vobis.)

Gulácsy Irén Ady Endrével vallotta: Nekünk

Mohács kell. Hogyan utal erre a Fekete vőlegényekben?

„– Kell a magyarnak a fájdalom, hogy emlékezze, és a veszedelem, hogy egygyé ébredjen.

– A halál is?

– Az is, hogy feltámadhasson.”

Ezt a feltámadásba vetett hitet sugározza a mű hőse, Czibak Imre. Ezért olvasták oly lelkesen a kortársak a Fekete vőlegények-et. Ezzel a művével emelkedett az elsők közé – ismeri el Várkonyi Nándor.

Regényei mellett meg kell emlékeznünk novelláiról is, a melyekben Szeged vidékének szegény népét szeretetti meg az olvasó közönséggel. Hogyan ír erről Biczó Ferenc, Gulácsy Irén egyik nagy tisztelője, kaposvári irodalomtanár?

„A Ragyogó Kovács István c. novella kötetének hőse a magyar föld népének típusa. Nem az együgyű Göre Gábor, akin csak nevetni lehet, nem is az agyonidealizált népszínművek vásárnapi parasztja, hanem a földdel bántó Ragyogó Kovács Istvánok kérges kezű, verejtékes homlokú hosszú-hosszú csapata.”

Gulácsy Irén része a múltunknak. Emlékezzünk rá szeretettel! (1894–1945)

Vidovszky Ferencné

Visy József szobrászművész kiállításáról*

Kissé zavarba ejtett Visy József megtisztelő felkérése, e kiállítás megnyitására. Bár szerencsém van Őt jól ismerni, de az ezt eredményező szorosabb kapcsolat sajnos inkább csak a Párizsba költözés előtti időre vonatkozik. Most úgy érzem – történt ahogyan történt – mégsem a múltból kell beszélni, hanem inkább örövendőnk kell, hogy a gondviselés csak utólag megérthető vargabetűi művészi, emberi magáratallálást, kiteljesedést eredményeztek, melynek gyönyörű példája ez a fél életműnek is beillő kiállítási anyag.

Persze mit sem változtat a magam felé irányuló kétségeken. Van kompetenciája a fészeknek a messzire szállt madár röptét minősíteni?

Meglepett ez a gazdag anyag, ami a Párizsban töltött 13 év java termése.

Az első meglepetés után lassan az emlékek ködéből kirajzolódik az a Visy József, akinek itt-honi felkészülése érthetővé, természetessé teszi ezt a kibontakozást.

Rögtön hozzá kell tennem, hogy a párizsi frissítő lendület – és elsősorban Székely Péter –

Pierre Székely katartikus hatása nélkül – ez az eredmény elképzelhetetlen lenne.

A felkészült elindulásról eszembe jut az ősi magyar népmese – amiben a Fehér ló két évi szoptatás után azt mondja fiának: „Eredj fel annak a nagy fának a legtetejébe, és húzd le a kergét. A fiú felmászott, megpróbálta amit a Fehér ló mondott, de nem tudta megtenni. Akkor az anyja megint szoptatta két esztendeig, megint felküldte egy még magasabb fára, hogy húzza le a kergét. A fiú le is húzta. Erre azt mondta neki a Fehér ló: – No, flam, már látom. elég erős vagy. Hát csak eredj el a világba, én meg megdögölöm.”

Dumas kalandregényének gascogni fiúja is csak úgy indulhatott a világ meghódítására, ha előtte tökéletesen megtanulta a fegyverforgatást.

Hát Visy Józsi is ilyen felkészültséggel indulhatott a világgal szembe. Fegyvere: véső és kalapács. Ereje: a szakmai felkészültség.

Ez nemcsak a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál megszerzett kőszobrász tudás és gyakorlat volt, hanem a művészet szakmai alapját jelentő rajzi tudás és térbeli formálás tökéletes biztonságának elsajátítása is.

Bennem, tanárában róla a mindig figyelő szempár rögzült, mely kifejezte a mélyen megértés igényét, melynek birtokában tudta csak véglegesíteni szobrát.

Így sikerülhettek tiszta, világos formákkal megfogalmazott portréi, melyek igényességükkel megelőlegezték az itt látható kiteljesedést.

Örömmel látom ezeket a szobrokat, hisz a szobrászokról vallott ortodox meggyőződése szerint valók; mely felfogást Weöres Sándor gyönyörű költői képpel fejezi ki:

„Nyugszik a pictor a Nap
Most szobrász Hold kel a tájra
Formákat mutat és súlyt,
Teret és tömeget.”

Forma, súly, tér, tömeg; minden szobrászat alfája és omegája... Nézzük barátunk szobrai.

Az már külön gyönyörűség, hogy a kőapplikációk jóvoltából a szobrok megszínesednek.

Szellemes összeépítések Izlésről, váratlanságról és megdöbbentő szakmai kultúráról tanúskodnak. Az időtlenségbe ágyazódó forma és a súlyos anyag nem hordoz feltétlenül immanenciát, itt lehetőséget nyer a humor, az irónia, sőt némileg a groteszk is.

* Megnyitó beszéd

Külön kettősség érződik, mely sejtetni enged művészünk önmagával való küzdelmének hevesességét. Egyik oldalon az anyag már-már érzéki átlényegítésére való törekvés munkál, melynek példája az „Angyal” c. szobor. Itt a nászágy hangulatú rózsaszín márvány önmagában is érzéki asszociációkat keltő hatását tovább tudja fokozni a sötétebb rózsaszín kis gömbmelbimbók beültetésével. Az anyag felkínálkozása bujaságra csábítja.

A másik oldal a szigorú, puritán forma létrehozásának belső igénye, mely, mintha bűnösnek tartaná érzéki fegyelmetlenségét.

Ismét Weöres Sándor szívrög:

„Mit vágyad kér, lopd el és rabold
magadnak
Mit lényed kér, bőven terítve van.”

Ha Visy Jóskát elragadja a kísértés, minket is megborzol a „Zsémbe asszony”, de ősi képet idéz a „Lélek” c. szobor keresetlen egyszerűsége.

Folytathatnám még a sort, de azt hiszem a szobroknak maguknak kell önmagukról és alkotójukról vallani.

Tegnap, amikor hosszú idő után találkoztunk, arcán boldogságot láttam, amit a hazatérés öröme okozhatott s az, hogy itthon is beszámolnak arról a 13 évről, amit távol töltött.

Hála neki és a tárlatot megszervező Széchényi Könyvtárnak, mi lehetünk a megajándékozottak.

Befejezésül nem akarok patetikus lenni, de egy közismert bibliai képet kell megfordítanom. Itt most: Fia öleli meg a tékozló Apát.

Pál Mihály

SAJTÓFIGYELŐ

Szétvagdosott értékes kötetek a mosdóban

Kamerapróba a könyvtárban

Soós Éva írása a NÉPSZAVÁNAK

Valaha jobb úri körökben a „bocsánatos bűnök” közé soroltatott a könyvlopás. Ám amióta alaposan megemelkedett a kötetek ára, senki sem örül annak, ha megsarcolják, kézi avagy közkönyvtárát.

Az Országos Széchényi Könyvtárban (a továbbiakban OSZK) eddig a kijáratnál hangjelzéssel riasztó, mágnescsíkokkal próbálták megvédeni az intellektuális, vagy nem intellektuális, tolvajoktól a kézikönyvtár köteteit. De ez a védelem kevésnek bizonyult. Az egyszerű biztonsági berendezés most kiegészült az olvasóteremben felszerelt kamerákkal.

A szigorított intézkedésekre azért volt szükség, mert szinte hetente előfordult, hogy valaki megpróbálta megrövidíteni (lapok kitépésével, metszetek kivágásával, vagy akár csak a margó szélére írt szöveggel) a nemzeti könyvtárát. Legutóbb például a mosdóban találtak köteteket, amelyekből kivagdosták az értékes metszeteket. De nemcsak múzeális példányokat lopnak vagy rongálnak a látogatók, hanem egy-

szerűbb kiadványokat is, amelyeket pár forintért le lehetne fénymásoltatni.

– Kettős nyomás nehezedik a nemzeti könyvtárra – mondta *Poprády Géza*, az OSZK főigazgatója –, hisz elsőrendű feladatunk, hogy megőrizzük az állományunkban lévő dokumentumokat a jövő nemzedékei számára. Ugyanakkor fogadnunk kell a mai olvasókat is.

Tovább nehezíti a könyvtár helyzetét, hogy nincs minden könyvből kettő – egy múzeális és egy használati példány. De az is előfordul, hogy egy sincs a keresett kötetekből. A jelenleg érvényben lévő törvényerejű rendelet, amely a kötelespéldányokat hivatott biztosítani a nemzeti könyvtár számára, több tekintetben is elavult. Égető szükség lenne az európai általános gyakorlathoz hasonlóan új könyvtári és ezen belül, egy önálló kötelespéldány-törvényre, de ez a tervezet jó ha az idén a parlament elé kerül.

– Már a múlt század végén, az első kötelespéldány-törvénynek az volt a funkciója, hogy a teljes magyar szellemi terméket egy helyen összegyűjtsék és megőrizzék – mondta *Rády Ferenc*, a Dokumentumforgalmi főosztály vezetője.

– Ám az elmúlt években nagyon sok új könyvkiadó és terjesztő cég alakult, ezért szinte lehetetlen nyomon követni azt a termékmennyiséget, amit nem küldenek el kötelespéldányként. 1993-ból 190 ilyen műről tudunk, de egész biztos, hogy valójában sokkal többről van szó. Mostanáig csak kevés kiadó ismerte fel, hogy reklámoz is jelentősen a kötelespéldány. Mivel ezek a kötetek bekerülnek a Magyar Nemzeti Bibliográfiába, amelyet megkapnak a többi téka is. És a kiadvány híre eljuthat külföldre is.

– A kötelespéldány elmulasztásakor kiszabható büntetés csekély, és ebben a könyvtárosok nem is érdekeltek mert az esetlegesen befolyt pénzeszegek az önkormányzatokat illetik és nem a könyvtárakat. A OSZK mindent megtesz, hogy beszerezze a hiányzó köteteket. Az esetek kisebb hányadában szép szóval el-

érlik, ha nem is az előírt tizenhat példányt, de legalább a tudományos célú művekből egyet-kettőt megkapjanak. Gyakran előfordul, hogy az OSZK kénytelen megvásárolni a kötetet, mivel néhány kiadó nem hajlandó az 5–6 ezer forint értékű kiadványából ingyen kötelespéldányokat „beszolgáltatni”. A beszerzési költségek elméletben behajthatóak a nyomdán, de ez is hosszadalmas.

Egyébként, ha a parlament elfogadja a pótköltségvetés tervezetét, akkor 6,3 milliárd forinttal kurtítanánk meg az év végéig az OSZK költségvetését. Ez az elvonás igen kínosan érintené a készletbeszerzést. Jóformán fillérek maradnának a könyvvásárlásokra. (5,7 milliárd vonnának el.)

Ezért is szükség lenne az új könyvtári törvény megalkotására és parlamenti elfogadtatására.

Népszava, 1994. szept.29.

Bezerédj-díjat kapott a Színháztörténeti tár vezetője

Szövegkönyvek, színlapok és díszlettervek között

Belitska-Scholtz Hedvignek, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének, valamint Mohácsi Jánosnak, a kaposvári Csiky Gergely Színház rendezőjének adták át szerda délelőtt a Bezerédj-díjat. Az elmúlt évben létrejött díjat a Kölnben élő magyar származású író, Bezerédj Zoltán hozta létre Bezerédj Imre kuruc hadvezér, Bezerédj István politikus, Bezerédj Amália író, valamint Bezerédj Pál közgazdász emlékére. Az alapító okirat szerint a Bezerédj-alapítvány kuratóriuma évente díjat adományoz a hazai és a határokon túl élő magyar művészeti és tudományos élet kiválóságainak.

Itt *Jászai Mari* néz le ránk mint Medea, ott *Lendvayné Hivatal* Anikó, húsz esztendeje bledermél szépségével, amott meg Megyeri (van-e ki-e nevet nem ismeri) mint *A poruljárt szerelmeskedő* című előadás egyik szereplője. A sarokban a fölrobbantott *Nemzeti* egyik oszloptörödéke. Ha a szekrények, raktárak mélyére is bepillanthatnánk, talán még érdekesebb látnivalókra bukkanhatnánk. Díszlettervekre, melyek *Esterházy* Miklós herceg kismartoni kastélyszínháza számára készültek a XVIII. században, *Kéméndy* Jenő és *Jaschik* Álmos jelmezterveire, metszetekre, illusztrációkra, sugópéldányokra; s mi mindenre még, ami a hazai színházi kultúra

múltja iránt érdeklődők számára ritka kincs és fontos adalék! Az *Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti* tárában vagyunk, a körülbelül egymillió egységet tartalmazó gyűjtemény budavári „birodalmában”. Ezúttal nem valamiféle teátrumi évforduló hozott ide bennünket, hanem egy szerdán átadott, szerény, ám rangos kitüntetés, a *Bezerédj-díj*, amelynek az egyik új birtokosa e gyűjtemény vezetője, Belitska-Scholtz Hedvig. A színháztörténeti kiadványok és kiállítások közt gyakorta megforduló ember jól ismeri a művészettörténet, német és olasz nyelv és irodalom szakos, tudós asszonyt, hiszen úgyszólván diplomájának kézhezvétele óta rendszeresen publikál hazai és külföldi folyóiratokban, társszerzője több fontos kiadványnak, színháztörténeti tárlatok létrejöttében segédkezik Franciaországban és Magyarországon egyaránt. Amikor – kitüntetése alkalmából – életművéről faggatjuk, önmagáról finoman, ám határozottan az OSZK színháztörténeti tára felé irányítja az érdeklődést. úgy tartja ugyanis, az 1980-tól általa vezetett gyűjteményt illeti meg minden figyelem, díj, elismerés. Meg az elődöket, *Keresztury* Dezsőt, *Berczeli* A. Károlynét legelőbb, akiktől gazdag, rendezett, és a feldolgozás módját tekintve is szép és jó „örökséget” kapott. Tiszteletben tartva tehát az ünnepektől kívánságát, az értékelhez és érdekességéhez képest valóban kevésbé népszerűsített színháztörténeti „kincs-

bánya" lesz beszélgetésünk tárgya. Erről szívesen, színesen és bőségesen ad információkat az amúgy szűkszavú Belitska-Scholtz Hedvig.

Mint megtudjuk, az 1949 óta önálló gyűjteményként kezelt színháztörténeti tár fundamentuma voltaképpen az első hivatalos magyar színház-társulattal, Kelemen László csapatával „egyidős”. A könyvtáralapító, tudós gróf, Széchényi Ferenc 1787-ben kezdte el a magyar anyagot gyűjteni, s a valamivel később, 1790-ben alakult Kelemen László-féle társulat működésének dokumentumai már bekerültek gyűjteménybe. Az Országos Széchényi Könyvtár rendeltetése, a *hungaricumok gyűjtése* tehát kezdetektől fogva vonatkozott a színház világára is. A magyar színházi élet hazai és külföldi dokumentumait kell gyűjteniük, gondozniuk, feldolgozniuk és a kutatók rendelkezésére bocsátaniuk. *Gyűjtési területük a mindenkori történeti Magyarország, időhatáruk a XVIII. századtól napjainkig terjed.* A magyar színháztörténet forrásai, az egyes színházi előadásokat rögzítő, felidéző, megőrkítő dokumentumok tehát – a Színháztörténeti Múzeum mellett – mind itt keresendők.

Az 1897-ben életbe lépett, úgynevezett *kötelespéldány-törvény* értelmében a nyomdák minden nyomtatott anyagból kötelesek a könyvtárnak megfelelő számú példányt eljuttatni, a színlapokból és a színházakkal kapcsolatos aprónyomtatványokból is. E törvény ma is életben van, teljesítése azonban nem minden esetben kifogástalan. Így is jelentős – mintegy *négy-százezer darabból álló* – színlap- és aprónyomtatvány-gyűjteménye van a Színháztörténeti tárnak. Ez a gyűjtemény töméntelen információt tartalmaz arról, *hol, mit, mikor és kik* játszottak a magyar színház-társulatoknál. Értékes forrásul szolgál a kutatóknak a körülbelül *negyven-ezer kötetet számláló szöveggyűjtemény, a rendező-, sűgő- és ügyelőpéldányok* sokasága, amelyek híven őrzik a színházi felhasználás nyomait, a világosítási utasításoktól a cenzorok „húzásáig”. E szöveggöygyűjtemény jó része a XVIII–XIX–XX. századból való. Szinte teljes – mondja büszkén Belitska-Scholtz Hedvig – a *Nemzeti Színház, az Opera, a Népszínház, a Thália* és a *Vígyszínház* műsorkönyvtára.

Az írásos forrásoknál is fontosabbak talán a színházművészeti látvány rekonstrukciónak szolgáló *képi dokumentumok*. A gyűjtemény ezen – mintegy *százötvenezer egységből álló* – *részlegének* a legrégebbi anyagai grafikák, metszetek, könyomtatványok, karikatúrák, szerep- és jelenetbeállítások ábrázolásai, jelmez- és díszlettervek. A múlt század közepéig úgygyszólván

csak ezeknek a lapoknak a segítségével lehet „visszamenni” a színháztörténeti múltba. Az 1850-es évektől azonban megjelenik a *foto*, s a film meg a video feltalálásáig a fénykép az első számú eszköze a színházművészet képi rögzítésének. A színháztörténeti tár birtokában közel *százhuszezer fénykép* – köztük háromezer 1850 és 1880 között készült ritkaság – van. Értékes a szcenikai gyűjteményük is, a díszlet- és jelmeztervek együttese. Ezeknek a módszeres gyűjtése az ötvenes években kezdődött el. Legrégibb darabjuk 1762-ből való, antik romokkal „ékített” tájat ábrázol. A díszlettervet Girolamo Le Bon készítette a kismartoni kastélyszínház számára. A milánói származású Pietro Travagliától, az 1780-as évekből, nemcsak díszlet- és jelmeztervek jutottak a Színháztörténeti tár birtokába, hanem típusdíszleteket tartalmazó vázlatkönyvei is. Ezek – mondja a színháztörténeti tár vezetője – híven idézik fel a korszak egyik legjelentősebb főúri színházának pompáját, és azt is, hogy *Haydn* – mert az ő operáihoz készültek főleg e díszlet- és jelmeztervek – „nem csak zenészekben, énekesekben, színészekben, de tervezőkben is minőséget követelt”.

Bármennyire szívesen időzünk is Belitska-Scholtz Hedvig kalauzolásával korábbi századok színháztörténeti dokumentumainál, arról is kíváncsian fogadjuk a tájékoztatást, miként őriz meg e gyűjtemény századunk színházkultúráját, mit fogad be a színháztörténeti tár azoknak a művészeknek az alkotásaiból, akiket a nézőtér-ről mi is ismerhetünk. Páratlanul gazdag a gyűjtemény e téren is – halljuk. Nem csupán a „nagy öregek”, Oláh Gusztáv, Varga Mátyás, Márk Ti-vadar művei találhatók meg a becses relikviák között, hanem a még aktív tervezőké – többek között *Mialkovszky* Erzsébet, *Vágó* Nelly, *Götz* Béla, *Fehér* Miklós munkái – is. Ezeket már 1980 óta Belitska-Scholtz Hedvig szerezte meg a gyűjtemény számára. Mert bármennyire is a színháztörténeti múlt szerelmese – legkedvesebb művének ma is a barokk, klasszicista és romantikus díszlettervekből rendezett, 1976-os soproni kiállítás tartja –, tudja, hogy intézetének a jelen dokumentálása is fontos feladata. A kitüntetése alkalmából intézményénél tett látogatás zárómunkadata is arról szól, a kortárs színházművészet iránti tisztelet kifejezéseként mindent megtesznek annak érdekében, hogy a nemzet könyvtárának színháztörténeti gyűjteményében az utókor felfedezhesse korunk művészeinek munkáit.

L. G.

Magyar Nemzet, 1994. okt. 20.

Csak azért is

Laci Pestre tartott. Úgy ülte meg a motort, mint kevesen. Már a Rétes csárdánál járt, amikor a kamionok takarásából hirtelen egy kislány szaladt át előtte.

– Ha nem vagyok versenyző, a lányka meghal – mondja Magony László, akinek igen-csak figyelni kell a szavaira, mert kásásan beszél.

A kislány könnyen megúszta: csak egy-két karcolás esett rajta és a válla zúzódott össze. Viszont az ütközés kiverte a fiatalember kezéből a kormányt, a gép három kört írt le a betonon, aztán nekivágódott a kilométerkönek, és ő hanyatt esett. Az idegsokktól, ami érte, 29 percen át verte a fejét a kövezetbe.

Jó magas férfi. Úgy kell neki lehajolnia hozzám, hogy megtapogathassam a sűrű haja alatt lévő horpadást. A műtét helye. Hiszen nem agyrázkódást szenvedett, hanem erős agyvérzést kapott. Több, mint két héten át eszméletlen volt. Az orvosok úgy saccolták: jó, ha 4 százalék esélye van az életre. Megmaradt. A jobb oldala lebénult, és nem tudott szavakat formálni. Két évig tanult beszélni és járni.

A baleset 1970 nyarán történt. És ha kínkeservesen is, de megszületett másodszorra. Akkor már nekiállt újrakezdeni az életet csak azért

is. Benevezett a mozgáskorlátozottak első nemzetközi autós ügyességi versenyére, és elhozta az ezüstérmet. És mert ép korában szívesen fotózott, némi nosztalgiával megalapította a Monfodi Alapítványt. E furcsa név a kezdőbetűk összerakásából kerekedett ki, amikor először meghirdette a mozgáskorlátozottak nemzetközi fotó- és színesdia-pályázatát, mert az alkotáshoz bőven elég egy kéz annak, akinek a szíve elég érzékeny, a szeme elég éles.

Azóta sok víz lefolyt a Dunán. Most vasárnap ünnepélyes keretek között megnyitották a hetedik kiállítást a Budavári Palota F épületében, az Országos Széchényi Könyvtárban. A vitrintárlatban csak egy töredéke fért el annak, amit a tavasszal már Szolnokon bemutattak. A védnök 1988 óta változatlanul a FIAP, a Fotósok Nemzetközi Szervezete. Idén az aranyérmet a holland Gerardus Van Mol-nak ítélték oda a Csúcs című alkotásáért, amelyen a győztes speciális kerekes kocsijával úgy robog a célba, hogy feszülő karizmaival pótolja azt, ami hiányzik, a lábait. A második helyezett Nagy László lett a Szilveszterrel. Több ez, mint jó fotó. Egy filmkockán megörökített szociodráma.

CS. GY.

Kurír, 1994. szept. 5

„A csönd virága”

Kiállítás a Széchényi Könyvtárban

A csönd elvirágzik levelet hajt a bánat nagy
erekkel

Egy szarvast hallottam énekeni vándorol-
junk arra a tájra
Ott csöndből vannak a levelek a némaság
fái felszöknek sudárra
Ott piros madarak virágzanak ödöng a sze-
lídség őz-sutája
Kihajt szívedből a szívem holdfényben nyit a
csönd virága

(Juhász Ferenc)

Ki a magyar? Ki a magyar? – halljuk, olvas-
suk a napjainkban oly gyakran feltett kérdést
határon belül és túl. Értelmes és értelmetlen vi-
ták dúlnak a kérdés körül. Pedig milyen egysze-
rű a felelt rá. A Széchényi Könyvtárban nemrég
megnyílt kiállítás mélységesen emberi, elgondol-
kodtató választ adott a kérdésre – élettelen, né-
ma fotókkal. Élettelen, néma fotók? Egyeseknek
talán igen – másoknak azonban annyi mindent
elmond a csönd világa, „A csönd virága”. A fe-
kete-fehér fényképek szinte szemünk láttára
válnak élővé, s beszélnek az emberről, a „ma-

gyar emberről” és szerzőjükről: *Kecskeméti
Istvánról*, a fiatal fotóművészről.

„Édesapám, Kecskeméti István Lajos nyelv-
vész 1956-ban hazáját elhagyva 1957-ben Hel-
sinkiben telepedett le. *Tőle tanultam magyarul*.
A magyarok iránti lelkesedést A csönd virága cí-
mű Juhász Ferenc vers ébresztette fel bennem,
amikor apám fordításában finnül olvastam elő-
ször. 1984 júliusában, három hét alatt készít
apám emlékére, Kelet-Magyarországon ez a 14
képből álló sorozat: A csönd virága. Néprajzi té-
májú fotókat azóta is folyamatosan készítek.
Örülök, hogy 10 év elteltével Magyarországon
az Országos Széchényi Könyvtár Ars Librorum
sorozatában bemutatatható képeimet.” Élet-
rajzként ennyi szöveget ad képeihez. Finnül
érettségizett, ott tanulta a szakmát, de szívében
magyar lett. Gyermekkorában szüleivel járt Ma-
gyarországon. Apja halála után ismét eljött, hogy
fotóival állítson neki emléket. 1986–88. évi látó-
gatásával folytatódott a szülőföld jobb megisme-
rése: „A széki lakodalom – Kylähaät cím köny-
vem *Ilidiko Lethinen* néprajzkutató előszavával
jelent meg. A könyvben magyarul széki lakodal-
mas versek is olvashatók. Szék 5000 lélekszá-

mú erdélyi falu, az első oklevél szerint 1291-ben már híres sóváros volt.” 1990-ben tett erdélyi utazásának eredménye az „Isten háta mögött” című sorozata. Album alakban *Kányádi Sándor* verseivel jelent meg Karkillában.

A kiállítás negyedik része „Karjalai képek – 1991–1992” – tisztelet új hazájának, melyben megőrizhet-e magyarságát. Kecskeméti István hozzáfűzött szövege: 1991-ben *Olli Cavén*-nal közösen elnyertük a Finn Kulturális Alapítvány támogatását egy karjalai utazáshoz. Munkánk az ősi faház építés, az ottani életmód kutatására terjedt ki. Az Aunus-ban tett látogatás alkalmával készült képeimet mutatom be. Az ősi életmód, ahol egy fedél alatt éltek emberek és állatok. Raktár, lakás és munkahely összeépült, csak a szauna épülete

állt külön. A falunak két típusa van: vízparti falu – dombon épült falu. Az elkészült sorozat szinte az utolsó pillanatban dokumentálja az ottani életmódot.”

A sorozat egyik legszebb képe a hollóközi templombelső, a keresztre feszített Jézussal. A rendezés *Pajor Ildikó* értő, szép munkáját dicséri.

A kiállítást – melynek megnyitóján a művész és édesanyja is jelen volt – *Juhász Ferenc* idézett versével nyitotta meg. Az édesapa tanította fiát magyarul beszélni és érezni, *Juhász Ferenc* verse indította el a szülőket, az ősök földjének megismerésére, szeretettel teli szolgálatra.

Schelken Pálma
Új Ember, 1994. aug. 21.

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

A nemzet könyvtára

Európában a nemzeti államok kialakulása mindenütt életre hívta azt az intézményt, amelynek feladata a nemzeti nyelv és kultúra írott és nyomtatott alkotásainak összegyűjtése, megőrzése és továbbörökítése volt. Míg Nyugat-Európában e nemzeti könyvtárak általában a királyok és fejedelmek udvari könyvtárából fejlődtek ki, addig Kelet-Európában társadalmi vagy magánkezdeményezések nyomán jöttek létre a nemzeti gyűjtemények. Így Magyarországon is gróf Széchényi Ferenc (1754–1820) volt az, aki a 18. század végén a magyar könyveket itthon és külföldön felkutatta, szerves gyűjteménnyé egyesítette és azt 1802-ben a nemzetnek adományozta. A következő évben Pesten megnyílt a mindenki számára hozzáférhető, nyilvános könyvtár.

Széchényi Ferenc hazafias tettének országos visszhangja volt. A gyűjtemény lelkesítőleg hatott az ébredező nemzeti öntudatra, mivel kézzelfogható bizonyítékaul szolgált a nemzet alkotó szellemi erejének. Az egész társadalom megmozdult, hogy adományaival személyesen is hozzájáruljon a nemzet könyvtárának minél teljesebbé tételéhez. Az országgyűlés az intézményt szélesebb alapokra helyezte: 1808-ban Magyarország történeti, régészeti és természeti emlékeinek gyűjtésére létrehozta a Magyar Nemzeti Múzeumot, és a Széchényi Ferenc által

korábban alapított könyvtárat ennek keretében illesztette. Így jött létre az intézmény, mely közel 150 éven át a magyar múlt írásos, nyomtatott és tárgyi emlékeinek közös őrzőhelye volt. A nemzet áldozatkészségéből épült fel a Magyar Nemzeti Múzeum klasszicista stílusú szép épülete, ahová a könyvtár és a múzeum többi osztálya 1846/47-ben beköltözött. A könyvtár a múzeumi keretektől kiválva csak 1949-ben lett újra önálló intézménnyé Országos Széchényi Könyvtár néven. Új székhelyét a Budavári Palotában 1985-ben foglalhatta el.

A nemzeti könyvtár feladatkörét már kezdetben világosan meghatározták s ez lényegében ma is változtalan. Ennek értelmében a könyvtárnak gyűjtenie kell: 1. mindazokat a műveket, amelyek Magyarország mindenkori határain belül jelennek meg, akármilyen nyelven is íródtak; 2. mindazon műveket, amelyek magyar nyelven láttak napvilágot a világ bármely részén; 3. mindazon műveket, amelyeket magyar szerzők írtak, vagy magyar személyek közreműködésével jelentek meg, nem magyar nyelven és Magyarországon kívül; 4. végül azon műveket, amelyek külföldön, idegen nyelven jelentek meg, de mai vonatkozásúak, azaz Magyarországról szólnak, annak népével, földjével, történelmével foglalkoznak. Mindez nem csak nyomtatott, hanem az írott és más módon rögzí-

tett dokumentumokra is vonatkozik (pl. a hangfelvételekre). Így a Széchényi Könyvtár olvasója együtt, egy helyen tanulmányozhatja mindazt a kultúrkincset, amit a magyar szellem évszázadok alatt felhalmozott és tájékozódhat a világnak rólunk alkotott képéről is.

A hazai nyomtatványok minél teljesebb gyűjtését a kötelespéldány szolgáltatás biztosítja, amelynek keretében a nyomdák kötelesek a nemzeti könyvtárnak valamennyi kiadványukból ingyenes példányokat rendelkezésre bocsátani.

Széchényi Ferenc egykori gyűjteménye mára az ország legnagyobb és legtekintélyesebb könyvtárává fejlődött. A mintegy kétfélmillió kötetes könyvgyűjtemény olyan ritkaságokat foglal magába, mint az első hazai nyomtatvány, az 1473-ban megjelent *Chronica Hungarorum*, a magyarok krónikája. Az 1711-ig megjelent Régi Magyar Könyvtárbeli művek 8500 példányával az ország leggazdagabb régi magyar könyvgyűjteménye. A könyvnyomtatás első századából származó művek, az ősnymtatványok száma 1700. A magyar írók kiadásainak legteljesebb gyűjteményét itt találjuk: Petőfi Sándor műveinek közel 600, Jókai Mór munkáinak több mint 3000 kiadását. Az állomány becses részét képezik a neves történelmi személyiségek könyvtárai, pl. Kossuth Lajosé, Madách Imréé. A könyvek mellett nem kisebb a jelentősége a hazai hírlapok és folyóiratok kb. 300 ezer kötetes gyűjteményének, amely a legteljesebb az országban. Páratlan gazdaságú a mintegy 840 ezer darabot magában foglaló Kézirattár állománya. Itt őrzik legrégibb szövegemlékünket, a 12. századból származó Halotti Beszédet, Mátyás király könyvtárából 32 korvinát, Kölcsey Ferenc keze írásával a Himnusz kéziratát, számtalan Kossuth, Petőfi és Ady-kéziratot. Színes és változatos a plakátok és kisnyomtatványok gyűjteménye. A magyar színházi élet múltját és jelenét sok képpel és szöveggel tükrözi a Színháztörténeti Tár anyaga. A Térképtár mintegy 200 ezres nagyságrendű gyűjteményében őrzik a legrégibbi, Magyarországot ábrázoló térképet. Nemzeti kincseket őriz a Zeneműtár is: Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Kodály Zoltán és Bartók Béla zenei kéziratait. A kéziratos és nyomtatott kottákon kívül jelentős a hanglemezgyűjtemény is. A modern technika terméke, a mikroformátumú dokumentumok őrzőhelye a Mikrofilmtár. Újabban alakult a videotár.

A nemzeti könyvtár állományának nemcsak régi, különleges darabjai képviselnek műzeális értéket, hanem műzeális érték a gyűjtemény egésze, mivel együttesen alkotják az írott

nemzeti kultúrkincset. A megőrzési és megóvási kötelezettség tehát a gyűjtemény egészére érvényes. Ezért közös feladata és kötelessége a könyvtár munkatársainak és a könyvtárat használó olvasóknak, hogy ezt a nemzeti kultúrkincset őrizzék, ápolják és védjék.

Felhívás az Országos Széchényi Könyvtár munkatársaihoz

„A nemzet könyvtára”-ról itt közölt írást előszörban újabb dolgozóink figyelmébe ajánljuk, hogy legalább e rövid cikkből ismerjék meg intézményünk rövid történetét és alapvető célkitűzéseit. Egyidejűleg viszont könyvtárunk régebbi munkatársait arra kérjük, hogy a Várba történt költözködésünk közeledő tizedik évfordulója alkalmából írják meg emlékezéseiket az előkészületi munkákról, a könyvek és a berendezés szállításáról, a közben adódott nehézségekről. Továbbá várunk írásokat az új helyen történt berendezkedésről, véleményüket az új épületről, a környezetről, elképzeléseiket a jövővel kapcsolatban. Igényt tartunk az időközben nyugállományba vonultak e témával kapcsolatos cikkeire, emlékezéseire is. A beérkezett írásokat folyamatosan fogjuk közölni.

Elsőnek Szilágyi József ilyen jellegű írásának adunk helyet a következőkben hasábjainkon. Végül úgy gondoljuk, hogy az ő cikke és a továbbiak is sok tanulságot szolgáltatnak majd mindnyájunknak.

-i -a

Visszaemlékezésem a törzsállomány 1984–85-ös vári költöztetésére

Emlékezésemet 1982-től kell kezdenem. Munkaköröm az őrnilyántartás volt, a Raktári osztály könyv részlegén. Januárban a Hírlap- és Folyóírártárba kerültem át ugyanebbe a munkakörbe, mert ott nemigen tudták megmondani, hogy hol van a kért mű, ha nem volt a helyén. Az akkori vezetés úgy döntött, hogy a várban már nem így lesz, és ki kell alakítani gyakorlatban a felköltözés előtt a könyv őrnilyántartás mintájára. Ez meg is történt és szerintem nagyon jól működött, szinte minden nemleges kérésre a megfelelő választ meg lehetett adni.

Az u.n. „Lóri”-féle 1983-as részleges revízió után visszakerültem a könyvesekhez. A Könyv és a Hírlap 1971-ig külön osztály volt és a kettő raktározási és nyilvántartási szempontból is más, és külön be kellett tanulni és abban gondolkodni.

1984 nyarán a Rosenberg hp. utcal (ma Hold u.) raktárban lévő hírlap anyagot GMK-ban (Gazdasági munkaközösség) az akkori raktári dolgozók a polcokról lepakolták a földre, hogy az állványokat új helyükön a várban összeszereljék.

Augusztus elején ezzel az állományrészszel kellett kezdeni a csomagolást. A raktár dolgozói GMK-ban akarták a vári költözködést is lebonyolítani. A könyvtár vezetése úgy döntött, hogy főmunkaidőben a FŐSPED (Fővárosi Szállítási Vállalat) segítségével oldja meg az egész költözködést. Július utolsó péntek délutánján osztályunk részéről még nem volt rá személy, hogy ezt a feladatot elvállalja. Az akkori főnökömmel beszélgetve, úgy döntöttem, hogy elvállalom én. Ezt rögtön közöltem a Főosztályvezetővel, ő hozta az OSZK körbélyegzőjét, és hétfőn reggel 7 órakor a „Rozi”-ban (Rosenberg hp. utca) kezdtem.

Kaptam két fő kezdő raktárost és három fő FŐSPED-est. átvettem háromezer darab műanyag ládát tetővel, százhatvan db. vesszőkosarat, hatvan db. zárható pántos faládát (későbbekben ebben szállították a Kézirattár és az RMNY-tárnak az anyagát), tömítő és burkoló, kötő, címkéző, pántoló eszközöket. A ládákat és a kosarakat jelzet-rendbe pakoltuk, és ahol megkívánta, tömítővel (habszivacs) rögzítettük.

A munkaidő, a szállító- és fuvarlevelek igazolásánál, amikor elém tették, hogy itt meg itt ír-

jam alá, és nem írnék-e egy vagy másfél órával többet, bizony tanácstalan voltam.

Egy fuvarlevélre, úgy emlékszem, legalább négy-öt aláírás, pecsét kellett. Míg ezeket intéztem, persze a csomagolás állt. A későbbiekben ezekben a munkálatokban a GH segített.

A ládák koszosak és nedvesek voltak, mert a szabad ég alatt tárolták, ezeket alkalmassá kellett tenni a bepakolásra. A gépi pántológép sokszor elromlott, be kellett szereztetni kézi pántoló gépeket, ezek felváltva működtek.

Az állomány, amit előzőleg a GMK tömött sorokba lepakolt a földre, nem balról jobbra növekedett, hanem fordítva. Ez annyit jelentett, hogy egyenként át kellett fordítani a köteteket. Amit egy bizonyos idő után meguntam, mert lassította a munkát és írtam a ládába egy üzenetet, hogy innentől mi újság. A kipakolás végül is az enyém lett, és ez nem volt valami szerencsés, mert az állványok nem voltak kimerevítve, és az anyaggal együtt megdőltek.

A sorszámokat és a címkéket otthon írtam. A sorszáma azért volt szükségem, mert az állomány megkívánta, hogy egyszer ládába vagy kosárba kerüljön. Össze kellett vetni, hogy az előre felcímkézett láda száma, amit elém raktak, megegyezik-e a sorszámmal.

Augusztus 19-ére az összes göngyöleg a faládák kivételével bepakolásra került. A Díszművek is a „Rozi”-ban voltak ezt az állományrészét még tulajdonbélyegzővel is le kellett pecsételni a felköltöztetés előtt, minden műben a kép- és a metszet anyagot is.

Október végén a Budai Várba kerültem, ahol a toronyraktárból az archivális és múzeális anyagokat a nyugati raktárba telepítettük. Itt vettük észre, hogy a B 66.137-től B 66.230-ig egy méter húsz centi, nyolcvankilenc mű, kb. egy ládányi hiányzik. A mai napig nem került elő csak egy darab, az is elosztásból.

Ez az állományrész a Pollack Mihály téri raktárban, az „istállóban” volt. A hetvenes évek elején kiköltöztettük Rákospalotára a Zsinagógába, és a hetvenes évek végén vittük a várba. Még az ünnepekig az állományt tömörítettük, polcok berakásával helyet csináltunk a Múzeumban lévő állomány részére.

Decemberben a ZKT költöztetése volt a

munkám, amit azt hiszem, hogy egy hét leforgása alatt sikerült a várba felküldenem.

1984. december végén bezárt a könyvtár, és januárban elkezdődhetett a főépületben lévő könyvek ládázása. Az emeletekről a megpakolt ládák csúzdán tették meg az utat. Ehhez a művelethez bizonyos belső épületszerkezeti rongálást kellett végrehajtani, amit főnököm nem vett jónéven. Később a Nemzeti Múzeum teljesen lebontotta ezt az átjárót.

Három brigád csomagolt. Állandó ládahiányunk volt. A nagy olvasóteremben nyolc-tíz szállítmány várakozott, egy szállítmány száz-húsz láda.

Magyar Ifjúság 1985. 10. száma írja: Költözik a könyvtár című cikkben, amely számomra krimibe illően kezdődik. „Samu, a raktáros egy óvatlan pillanatban két üveg Pilseni típusú sörkülönlegességet csempészett az elszállításra várakozó ládák közé, gondolván, hadd örüljenek odafent a várbeliek, ha kikapolás közben rábukkannak a nemes ajándéokra. Ez eset épp a minap, február 15-én, pénteken történt, s csupán azért nem lett belőle ügy, mert a mindig mosolygó raktáros főnökei belátták, hogy vannak események, amelyeket illik megünnepelni. Ez az esemény pedig nem volt más, mint a tízezredik könyvekkel dugig töltött láda útnak indítása az Országos Széchényi Könyvtár új otthonába, a Budavári Palota Krisztinavárosi szárnyába.” Itt javítanom kell az újságíró, mert nem az útnak indítása, hanem a bepakolása volt az ünnep tárgya. Mire a bizonyos láda kikapolásra került, úgy

hallottam vissza, hogy már lejárt a szavatossága a küldeménynek.

Ekkorra már tömítőanyagokat nagyon ritkán használtunk, mert olyan technikára tettünk szert, hogy magával a könyvekkel ékeltük ki a ládákat, amelyekben sokszor három sorban, jelzet rendben voltak a könyvek és így a csúszdát és a szállítást is kibírták, keveredés nélkül.

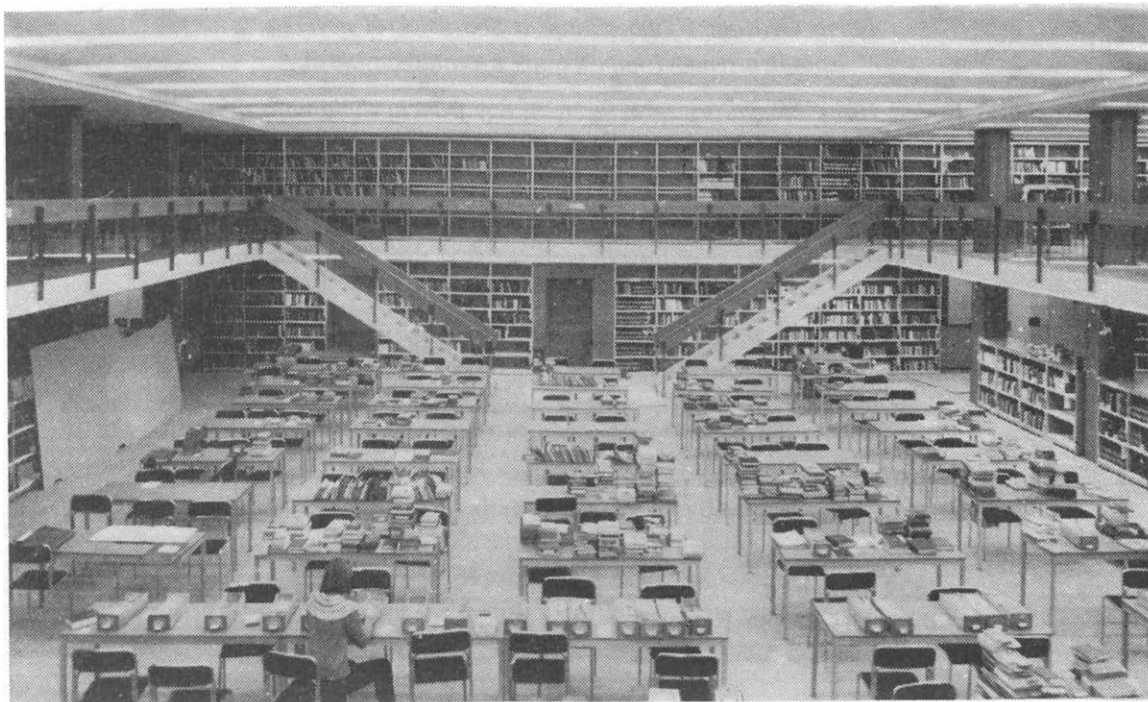
A polcok mögül nagyon sok könyv előkeült, ami revíziós hiány volt, belecsúszva a másik kötetbe.

A Cutter-számú jegyzetek M. példányai az A raktár legfelső szintjén ömlesztve porosodtak, ennek a bepakolása körülményes volt. Több miliméteres porréteg volt rajta, de végül ez is ládába került. Találtunk közte eldugott 56-os kiadványokat, amiket átadtunk a ZKT-nak.

Végül március elejére mi is végleg felkerültünk a várba, ahol elkezdhattuk a felkészülést az új épület megnyitására és üzemelésére. Ami nem volt egészen zökkenőmentes. A Hírlap és Folyóirat részéről nagyon kevesen maradtak, főleg az Olvasószolgálat részéről a könyvkiadón.

Utólag, menetközben az állományt tömöríteni kellett, állandó jelleggel plusz állványokat és polcokat kellett beszerezletni. Általában öt év növekedéssel számolunk és lehet, hogy pár év múlva újra költöztetni kell bizonyos állományrészeket, de azokat már jobb raktárakba, mint a jelenlegi, gondolok a pára és hőmérséklet viszonyokra. Jó lenne végleges megoldást találni számukra.

Szilágyi József

HIRDETÉS

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve.

~ (1984–1985) ~

Budapest OSZK, 1992. 388 p.

Ára 1000,- Ft

Az évtizedek óta megjelenő évkönyv jelentős művelődéstörténeti, történeti tanulmányok gyűjteménye. Minden kötete számot ad a magyar kultúra egyik legjelentősebb intézményének a nemzeti könyvtárnak az adott időszakban elért eredményeiről, a fejlődés tendenciáiról. A jelen kötet az 1984–1985-ös ciklus történetét, a Budavári Palotába való település időszakát foglalja össze. Néhány további tanulmány a Széchényi Könyvtár történetének egy-egy területét világítja meg eredeti kutatások alapján.

Bényei Miklós: A reformkori országgyűlések az Országos Széchényi Könyvtár állományának számbavételéről és használatáról,

Szőnyi Éva: A fővárosi Lapok a Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtáráról,

Németh Mária: Az aprónyomtatványok az Országos Széchényi Könyvtárban.

A könyvtár munkatársainak tudományos tevékenységéből értékes művelődéstörténeti, történeti tanulmányok teszik teljessé a kötetet. Ezek a tanulmányok a következők:

Borsa Gedeon: Újabb adatok a Szentlélekről nevezett ispotályosrenddel kapcsolatos nyomtatványokról,

Héjjas Eszter: Hírek Magyarországról – 1623. Egy francia diplomata útinaplójából,

Szelestei N. László: A 18. századi tudós világ 4. [közlemény],

Bél Mátyás – Fallenbüchl Zoltán: Mária Terézia magyar dikaszteriális tanácsosai 1740–1780,

*Pavercsik Ilona: Egy jezsuita tulajdonban lévő nyomda üzleti „titkai”,
a kassai akadémia nyomdája,*

Bellágh Rózsa: Bod Péter és a „Magyar Athenas.”

Megrendelhető: Országos Széchényi Könyvtár

Kiadványtár

Neményi Zsuzsa

1827 Budapest

Budavári Palota F épület

Telefon: 155-6967

OSZK HÍRADÓ

**Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XXXVII. évfolyam – 1994. 9–10. szám**

Főszerkesztő: Batári Gyula

**A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Juhász Lászlóné, Ottovay László,
Poprády Géza, Rády Ferenc, Rózsa Mária, Seres Tibor, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné**

Műszaki szerkesztő: Rosta Lajosné

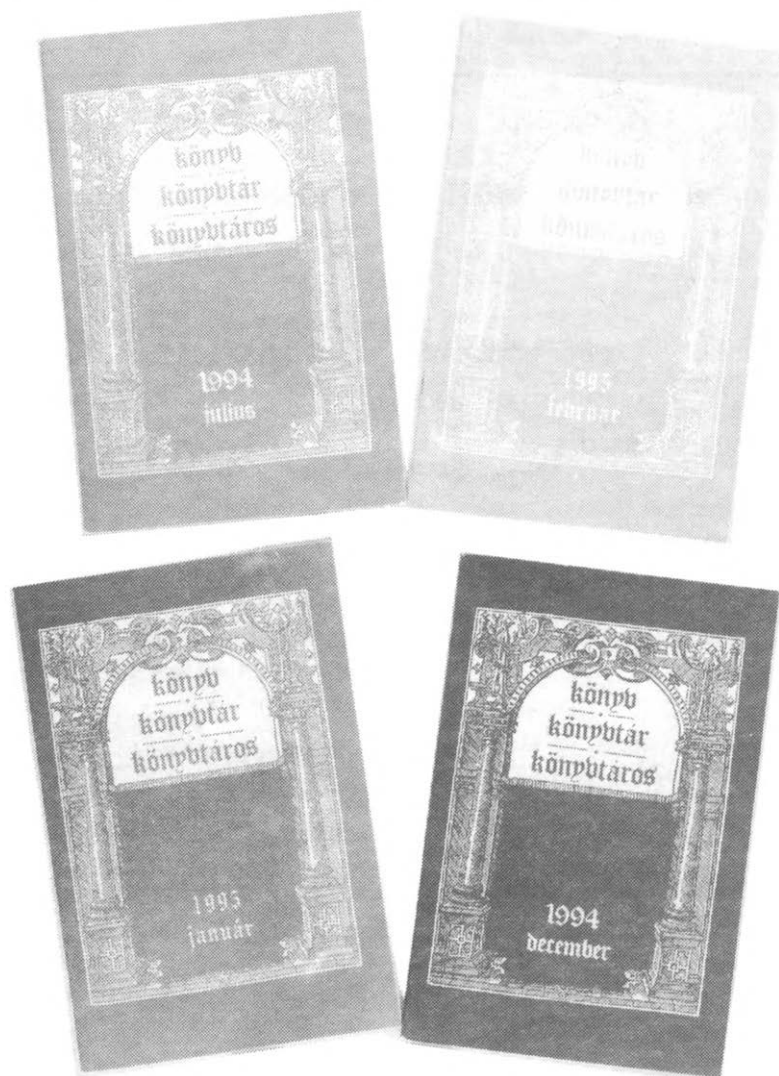
A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F. épület, Postacím: 1827 Budapest

Készült az OSZK Nyomdaüzemében, 520 példányban, 4,0 A/5 ív terjedelemben

Felelős vezető: Burány Tamás

Munkaszám: 95.021

ISSN 0324-2064

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros eleddig két dologgal dicsekedhetett:

minden szakmák szakmája közül a numeró 1-esnek, a könyvtárosságnak ő volt a legnépszerűbb, legolvasottabb, leginkább kedvelt és (dialektika!) leginkább szidott orgánuma Magyarországon, és beléje írtak a szakma legjobbjai, legprominensebb képviselői, neki nyilatkoztak olyan jeles, szakmán félig-meddig kívüliek is, mint Antall József, Mádl Ferenc, legutóbb Török András. Írni is beléje, olvasni is megéri hát.

Hogy mindkettőt megtehesse, fizessen elő rá!

Megteheti ezt egyetlen telefonhívás útján is: tárcsázza a szerkesztőséget a 153-3763-as számon. Hívja a szerkesztőt, Vajda Kornélt, vagy keresse fel őt a Hold u. 6. szám alatt (Bp. 1054).